3582

Vlasnik:
Stipe Stilinović
gimnazijalac
Gospić 1927/28.

MODERNA BIBLIOTEKA

Broj 11.

SELMA LAGERLÖF:

POVJEST JEDNOG IMANJA.

PREVEO: STJEPAN KRANJČEVIĆ.

UREDNIK: MATE MALINAR.

IZDANJE I NAKLADA: „MODERNE BIBLIOTEKE"
ZAGREB 1909.

Moderna biblioteka izlazi 12 put na godinu, svakoga prvoga, a stoji godišnje K 12.— pol godišnje K 6.— četvrt godišnje K 3.— Pojedina knjiga K 1.—

SELMA LAGERLÖF

POVJEST JEDNOG IMANJA.

PREVEO:
STJEPAN KRANJČEVIĆ.

MODERNA BIBLIOTEKA

Narod bez jezika, je truplo bez mesa.
Hrvatski zabor
XIX vijek.

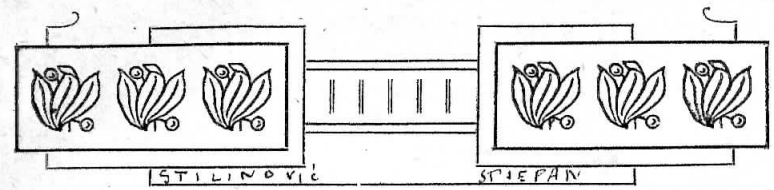

1.

Bilo je to lijepoga jesenjega dana koncem tridesetih godina. Onda je stajala u Upsali visoka žuta jednokatnica vanredno osamljena na nekoj od grada vrlo udaljenoj livadi. Izgledala je prilično nezgodna i neudobna za stanovanje, a poljepšavala ju samo bujna, divlja loza, koja se na sunčanoj strani uspela tako visoko, da je uokvirila tri prozora gornjega sprata.

U jednoj je sobi od tih zelenilom obrubljenih prozora sjedio neki djak, visok, lijep čovjek, otmjene vanjštine i pio svoj zajutrak. Kovrčastu je kosu uzvinuo nad čelo, samo mu je jedan pram neprestano spadao. Odijelo mu bijaše udobno i prostrano, a kraj toga još dosta elegantno.

Soba mu je bila lijepa. Bio je tu dobar minder, udobni naslonjači, veliki pisaći stol i sjajne police za knjige. No skoro prazne.

Još nije svršio zajutrak, kad udje drugi djak posve inakoga izgleda. Bio je to malen čovjek, širokih pleća, zdepast i jak, s dosta širokim licem, rijetkim kosama i oporom kožom.

„Hede“, reče on, došao sam, da se s tobom ozbiljno porazgovorim“.

„Zar ti se dogodilo štogod neugodna?“

„Ah, ne, ne meni,“ uzdisao je drugi. „Na žalost se tiče tebe.“ Časak je šutio i gledao preda se. „Samo da nije tako strašno neugodno izlaziti s takovom stvarju.“

„Onda je samo ostavi,“ predloži Hede, kome je prošla volja za smijeh radi te svečane ozbiljnosti.

„Da, to baš i jeste ono, što ja i ne smijem dulje da

šutim," odgovori gost. „Trebao sam govoriti mnogo prije, no ne pristoji mi se, razumiješ li? Ne mogu da ugušim misao, kako ćeš ti u sebi reći: Taj Gustav Alin, sin nekoga našeg radnika, izgleda, da si utvara, e me on može poučavati."

„Za sve na svijetu Aline," klikne živahno Hede. „Ta ne vjeruj, da bih ja mogao i pomisliti takova šta. I moj je djed bio sin seljaka!"

„Da, no na to ne misli više nitko", odvrati Alin. A sjedio je pri tom tromo i potišteno pred Hedeom, upotrebljujući svaki čas svoje seljačke navike, kao da će mu one pomoći da iz neprilike izadje.

„Vidiš, čim pomislim na razlike izmedju moje i tvoje obitelji, čini mi se, da moram šutiti. No kada se sjetim kako mi je u svoje vrijeme pomogao tvoj otac da učim, osjećam, da moram govoriti.

Heda ga pogleda milo: „Govori, da se riješiš svoje nevolje.

„Vidiš, poče drugi, čuo sam, da ti ne radiš. Govori se, da si za sva četiri semestra, što si ovdje na sveučilištu jedva zavirio u knjigu. Po vas cijeli dan i ne radiš drugo, nego što sviraš u gusle. A to mogu lahko vjerovati, jer ti je to i prije, dok si još bio u srednjoj školi, bio najmiliji posao. No onda si morao raditi."

Hede se nagne nešto ukoćeno u svome naslonjaču natrag, a Alin je izgledao, da biva sve nespretniji. Kraj svega toga nastavi žilavom odlučnosti.

„Ti jamačno misliš, da čovjek, koji posjeduje imanje kakvo je Munkhyttan, može raditi što hoće. Ako svrši svoje nauke dobre je, ako ne, opet je dobro. Jer ti i nemaš ništa drugo na misli, nego da postaneš posjednik i da cijeli svoj život sprovedeš na Munkhyttanu. Kako rekoh, razumijem sasma dobro, ako tako misliš."

Hede je šutio, te je izgledao Alinu, okružen nekim zidom otmjenosti, upravo kao prije i njegov otac Bergrat i njegova mati gospodja Bergratica.

„No s Munkhyttanom ne stoji više tako kao prije, kada je još nosio željezni rudokop", počne on oprezno. „Bergrat je to vrlo dobro znao i zato je odredio pred svoju smrt, da ti učiš. Gospodja Bergratica znade to takodjer, bijednica, a znade to i cijela župa. Jedini, koji o tome ništa ne zna, jesi ti, Hede".

„Misliš li, da ja ne znam", upita ovaj ponešto razdraženo, „da se rudokopi više ne mogu upotrebljavati?"

„Ta ne", odvrati Alin, „to ti naravno znadeš. Šta ti ne znaš, jeste to, da je Munkhyttan potpuno propao. Promisli samo i sam malo, pa ćeš uvidjeti, da se na tom sjeveru ne može živjeti od samoga ratarstva. Ne poimam, zašto to gospodja Bergrat skriva pred tobom. Dakako da za sada sjedi još posve nesmetana u svojoj kući i ne treba tvoga savjeta. No kako bilo kod kuće znadu svi, da je vrlo tijesno.

Govori se, da putuje okolo, ne bi li posudila novaca. Naravno da te ne će uznemirivati svojom nevoljom i nada se, da će do tvoga ispita sve tako održati moći kako jest i da ne će morati posjed prodati, dok ti ne svršiš i dok ne budeš imao novi dom".

Hede skoči i projuri sobom. Onda stade pred Alinom. „Ma, čovječe, ti hoćeš, da me o tim ludorijama uvjeriš. Ta mi smo bogati".

„Znadem vrlo dobro, da se kod kuće već davno ubrajate medju imućne", dopusti Alin, „no kraj svega toga moraš uviditi, da ne može dotjeći ondje, gdje se samo izdaje, a ništa ne prima. Dokle ste imali rudokope, bilo je naravno drugojačije".

Hede opet sjedne. „To bi mi jamačno povjerila moja majka", dobaci lagano. „Ja sam ti zahvalan, Aline, no ti si se dao ustrašiti pukim naklapanjem".

„Ah, mislio sam si, da ti ništa ne znaš", odvrati Alin. „Kod kuće u Munkhyttanu štedi i stišće gospodja Bergrat, da ti može slati u Upsalu novaca i da ti učini kod kuće praznike udobne i vesele, a ti živiš za to vrijeme bezbrižno iz dana u dan i ne radiš ništa, jer ne znaš, da ti prijeti pogibelj — nijesam to mogao dulje gledati, kako se vi medjusobno varate. Njezina milost misli, da ti radiš, a ti misliš, da je ona bogata. Nijesam mogao da dulje gledam, kako si ti uništuješ budućnost, a da te ne opomenem".

Hede je šutio i zadubio se u svoje misli. Iznenada skoči, pruži Alinu ruku i vikne: „Da, sada razumijem, da istinu govoriš, premda ja ne ću da vjerujem. Hvala ti!“

Alin mu strese ruku i zasije od zadovoljstva. „No ti jamačno uvidjaš, Hede, da još ništa nije izgubljeno, ako hoćeš da radiš. Tvojom glavom možeš u sedam, osam semestara sve svršiti“.

Hede se uspravi. „Budi posve miran, Aline“, reče on. „Sada ću biti marljiv“.

Alin ustade i podje k vratima, no vrlo oklijevajući. Prije no što je do praga došao, okrene se opet. „Još bi nešto imao“, počne na novo. I sada se najprije smuti. „Molio bi te, da mi posudiš svoje gusle tako dugo, dok se udubiš u učenje.

„Da ti svoje gusle posudim?“

„Da, umotaj ih u svilenu maramu i metni ih u korice, jer inače ne će biti ništa iz tvoga učenja. Prije no što ću ja izaći kroz vrata, početi ćeš opet svirati. Ti si tako na to naučan, da tome ne možeš protusloviti, ako ih pridržiš. Takva se šta ne može svladati bez pomoći, to je premoćno“.

Hede se ozlovolji. „Ta to su ludorije!“ vikne on.

„Ne, to nijesu ludorije. Ti znadeš posve dobro, da si to naslijedio od Bergrata, sviranje ti je već u krvi. Pa i cijelo ovo vrijeme, što si u Upsali svoj vlastiti gospodar, nijesi ništa drugo ni radio. Ti stanuješ tako daleko izvan grada samo zato, da nikomu ne smetaš svojim sviranjem. Dopusti, da odnesem gusle!“

„Da, prije“, mišljaše Hede, „ne bih se mogao ostaviti sviranja. No sada se radi o Munkhyttanu. Ja ljubim svoj dom ipak više od svoje violine“.

Alin stajaše tvrdoglavo i moljaše neprestano gusle.

„Šta bi to koristilo?“ pitao je Hede. „Budem li htio svirati, ne moram mnogo proći, da si posudim drugu violinu“.

„Znadem ja to“, odvrati Alin, „no ne vjerujem, da bi ti druga bila tako opasna. Ova ovdje stara talijanska je ipak tvoja najveća pogibelj. A osim toga sam ti htio predložiti, da se prvih dana dadeš zaključati. Samo dokle se uputiš“.

On moljaše i moljaše, no Hede se branio proti tome. Nije se htio podvrći nečemu tako smiješnomu, kao što je zatvor u vlastitoj sobi. Alin se zarumeni.

„Moraš mi dati svoju violinu“, vikne on, „ili to sve skupa ne će ništa koristiti“. Govorio je žestoko i usrdno. „Ne bi ništa govorio, no znadem, da ona za tebe više vrijedi nego Munkhyttan. Vidio sam na zabavi prošloga proljeća djevojku, za koju se govori, da je zaručena s tobom. Ma da ne običajem plesati, veselio sam se, kada sam je vidio, kako leti u plesu i kako sjaji i svijetli kao cvijet. Pa kada sam čuo, da je s tobom zaručena, sažali mi se“.

„Sažali ti se?“

„Dakako, jer ja sam znao, da iz tebe ne će ništa biti, budeš li ovako nastavio, kako si započeo. Tada se zakunem samome sebi, da ovo dijete ne smije cijeli svoj život čekati na onoga, koji ne će nikada doći. Ona ne smije ostati na cjedilu i uvenuti, čekajući tebe. Nijesam htio, da je vidim za nekoliko godina s oštrim crtama i dubokim borama oko ustiju . . .“

On prekine. Ispitujući je pogled Hedeov počivao na njemu.

I Gunnar Hede shvati, da Alin ljubi njegovu zaručnicu. Duboko ga je dirnulo to, što ga je ovaj htio spasiti u ovakovim okolnostima i pod utjecajem toga čuvstva popusti i prepusti mu gusle.

Kada je Alin otišao, čitao je Hede jedan sat kao zdvojnik, no onda odbaci knjigu.

Baš bi se isplatilo učiti! Biti će gotov za dvije, tri godine, no tko će mu jamčiti, da ne će morati prodati za to vrijeme posjed.

Osjećao je s grozom, kako jako ljubi tu grudu zemlje i učini mu se, kao da je začaran. Svaka je soba i svako drvo stajalo pred njegovom dušom. Ništa od toga svega ne smije napustiti, ako želi da bude sretan.

On da mirno sjedi za knjigama, dokle mu prijeti opasnost, da sve to izgubi?!

Postane sve nemirniji i osjećaše, da mu krv u bilu udara kao u groznici. I već je skoro zdvajao, što ne može posegnuti za svojom violinom i umiriti se sviranjem.

„Bože", rekne on, „ovaj će me Alin još natjerati u ludilo. Donijeti mi najprije takovu vijest, pa me onda još orobiti za moju vlastitu violinu! Čovjek kao što sam ja, mora u tuzi i radosti čutjeti medju prstima gudalo. Moram nešto početi, moram stvoriti novaca, no nemam ni jedne jedine misli u glavi. Bez gusala ne mogu da mislim".

Hede je bjesnio, što je zatvoren oskudnom uputom na knjige. Ta to je bilo ludilo dati se zatvoriti radi ispita, koji se teško svršava, — kada čovjek treba novaca, novaca, novaca!

Svijest, da je zatvoren, postane mu nesnosna. Bio je bijesan na Alina, koji ga je naveo na tu ludost, tako da se u istinu bojao, da će ga lupati, kada se povrati.

Ta naravno, da bi svirao, kad bi imao svoje gusle, no to baš i bijaše ono, čega mu je trebalo. Krv mu je tako jako ključala od uzbudjenosti, da je bio posve blizu ludilu. — — —

Baš kada je Hede najstrastvenije za guslama žudio, dodje na dvorište neki putujući svirač i zače guslati. Bio je to neki slijepi starac; hvatao je krivo i svirao bez izražaja, no Hede se osjećao tako dirnutim, da je slušao suznih očiju i sklopljenih ruku. U slijedećem trenutku rastvori prozor i spusti se po divljoj lozi u dvorište. Ništa ga nije smetalo, što ostavlja posao. Mislio je samo, da su gusle došle i da ga tješe u njegovoj nesreći.

Teško da je ikada za štogod molio tako ponizno, kao sada, kad je nagovorio slijepca, da mu posudi svoje gusle. Cijelo je to vrijeme stajao pred njim otkrite glave, premda je taj bio posve slijep.

Izgledalo je, kao da taj čovjek ne razumije, što Hede želi. On se obrati djevojci, koja ga je vodila. Hede se nakloni pred siromašnim djetetom i ponovi svoju želju. Ona ga pogleda kao onaj, koji mora imati oči za dvojicu. Pogledi su dolazili iz tih velikih, sivih očiju tako čvrsti, da je Hede mislio, da ih osjeća, kako ga pogadjaju. Onda se spuste do vrata i opaze, da on ima novo uglačani

ovratnik; onda vidješe, da mu je kaput iščetkan, pa konačno, da su mu čizme sjajne.

Hede ne bijaše još nikada podvrgnut takvome ispitivanju. Posve je jasno vidio, da ga te oči mogu progledati.

No pri tom ne ostane. Djevojka je imala osobiti način smijeha. Imala je tako ozbiljno lice, da je čovjek, vidjevši je jednom, da se smije, dobio dojam, kao da je to prvi put, što izgleda tako vesela. I sada predje takav osebujni smješak preko njezinoga lica.

Ona uze starome gusle iz ruke, pruži ih Hedeu i rekne: „Onda to mora biti valčik".

Hedea dirne nešto osobito što ga je sililo, da svira upravo sada valčik, no bilo mu je konačno svejedno, šta guslao, samo da dobije u ruke gudalo.

Drugo šta nije trebao. I gusle ga počnu doskora tješiti. One su mu govorile slabim glasom: „Ja sam violina siromašna čovjeka, ali kraj svega toga utjeha i pomoć jednoga slijepca. Ja sam svjetlo i boja, a i sunce njegovog života. Ja sam ona, koja ga tješim u njegovom siromaštvu, starosti i slijepoći."

Hede osjećaše, kako ga je ostavljala ona strašna potištenost, koja mu se grozila, da će mu svaku nadu uništiti. „Ti si jak i mlad" govorila je ona njemu, „ti se možeš boriti i odoljevati. Ti možeš pridržati ono, što ti hoće odletiti. Zašto si klonuo i žalostan?"

Svirao je oborenih očiju, ali podigne glavu i pogleda svoj okoliš. U istinu bijaše tu prilična množina ljudi i djece, koja je nagrnula s ceste u dvorište, da čuje glazbu.

No nije ih dovabila samo glazba. Slijepac i djevojka pripadali su jednoj putujućoj glumačkoj družini.

Baš naprotiv Hedea stajaše neki čovjek u trikou od krivoga zlata, prekrstivši gole ruke preko grudiju. Izgledao je star i vrlo bijedan, nu Hedeu se pričini svojim uzdignutim prsima i dugim brkom kao pravi junačina. Kraj njega bijaše njegova žena, malena i debela takodjer ne više mlada, no koja je sjala od sreće radi svoga talmizlata i svojih sukanja, koje su viorile amo tamo.

Za prvih taktova stajali su oni mirno i brojili. Tada

im predje poklonstveni smješak preko usana, uhvate se za ruke i stanu smjelim skokom naprijed na prnje od prostirača.

I pri svim tim umjetničkim kretnjama, koje su stali izvoditi, stajala je gospodja najviše na miru, kako je Hede opazio, dok joj je muž sve sam radio. On bi je preskakivao, motao se oko nje unaokolo i bacao se naglavce preko nje. Njegova gospodja nije skoro ništa radila, nego dijelila općinstvu poljupce.

No cijelim svojim duhom ne bijaše Hede ipak prisutan. Njegovo je gudalo počelo juriti preko struna. Ovo mu je reklo, da se sreća zadobiva borbom i pobjedom i da je vrijedan sažaljenja, jer je sve za njega u glazbi. I Hede crpaše iz svoje svirke hrabrost i nadu, zaboravljajući sve više i više stare plesače.

Iznenada opazi, da oni postaju nemirni. Oni se prestali smijati i bacati publici poljupce. Akrobat je skakao kao lud, a njegova se žena njihala u taktu valčika amo tamo.

Hede igraše sve strastvenije. On napusti taj valčik i pojuri dalje. Bila je to stara ribarska pjesma, jedna od onih pjesama, koje zanesu svakoga čovjeka, čim ih zasvira genij.

I stari se igrači zaborave sasma, oni su plamtili od čudjenja. I konačno dodje trenutak, kada se nijesu više mogli oprijeti. Skoče jedan korak naprijed jedan drugome baš u naručaj i počnu u sred cunjavoga prostirača plesati.

O, kako su plesali, kako plesali! Pravili su smješne, lagane korake i lebdili su u malenim krugovima, ne silazeći s prostirača. Lica su im sjala od uživanja i oduševljenja. Te je stare ljude obuzelo mladenačko veselje i opojna ljubav.

Gledaoci su kliktali njihovom plesu, a mala se ozbiljna voditeljica smijala od sveg srca. Hede se vrlo uzbunio.

Vidiš li, šta može njegova violina. Ona zanese ljude za sobom! Nije li to bila velevlast, kojom bi zavladati mogao? On treba samo da dodje u posjed svoga carstva.

Nekoliko godina učenja u inozemstvu, kod kakvoga umjetnika — onda bi mogao proći svijet i steći novaca, čast i slavu!

Pričini mu se, da su ovi akrobati ovamo došli samo zato, da mu to razjasne. To bijaše njegov put, koji je sada ležao potpuno jasan pred njim.

„Da, ja hoću, ja moram postati umjetnik“, rekne on sebi. „Ja to moram. Drugi je to život nego učenje. Svojom ću violinom očarati svijet i postati ću bogat.“

Konačno spusti gudalo. Odmah pristupe umjetnici i pozdrave ga.

Gospodin mu rekne, da je njegovo ime Blomgren. To je njegovo gradjansko ime, a kad nastupa, ima drugo. On i njegova gospodja, nekdašnja mis Viola, koja je nekada jurila na hrptu konja, su umjetnici još i danas, premda su ostavili cirkus. On je mogao i sam vidjeti. Zato ni nijesu mogli odoljeti njegovoj violini.

Hede je išao sate i sate s umjetnicima, jer se nije mogao rastaviti od gusala, a zanijelo ga i oduševljenje starih za njihovo zvanje. No htio se je i sam iskušati. „Baš hoću da vidim, mogu li namamiti za sobom iz dvorišta u dvorište tu djecu i džepokradice!“

Svaki put, kada bi prelazili u drugo dvorište, zagrnuo bi se gospodin Blomgren u staru, izblijedjelu kabanicu, dok je gospodja Blomgren išla u malom, okruglo zarubljenom kaputiću. Tako bi opremljeni pratili živim razgovorom Hedea.

Gospodin Blomgren nije htio da govori o svoj slavi, što su je ubrali, dok su još u cirkusu bili, čiji je ravnatelj odkazao gospodji Blomgren pod izlikom, da se je udebljala. On, gospodin Blomgren, nije bio otpravljen, ali je on sam otkazao. Nitko ga za cijelo ne bi nagovorio, da ostane dalje pri ravnatelju, koji je otkazao njegovoj gospodji.

Gospodja Blomgren ljubi umjetnost i nje se je radi on odlučio, da postane slobodan umjetnik tako, da ona i nadalje može igrati. Zimi, kada je hladno da igraju na otvorenom, nastupaju u šatoru. Onda im je repertoir vrlo bogat. Oni daju pantomine, oni čaraju i vračaju.

Cirkus ih je odbacio, no nije umjetnost. Njoj služe oni uvijek, jer je ona vrijedna, da joj se ostane vjeran do smrti. Navijek, na vijeke umjetnici! To bijaše mnijenje gospodina Blomgrena, a isto tako i gospodje Blomgren.

Hede je mirno slušao. Misli su mu jurile nemirno s plana na plan. U životu mogu nastati takovi dogodjaji, koji imadu simbolsko značenje, takovi znakovi, koji se moraju da protumače. A takvim se doživljajem pričini Hedeu ovaj sadanji. Ako ga dobro shvati, može ga navesti na mudar zaključak.

Sada umoli gospodin Blomgren djaka, da posveti nešto pažnje i maloj slijepčevoj voditeljici. Da li je već gdjegod vidio takove oči? Ne misli li on, da te oči znače nešto osobita? Bi li čovjek mogao imati te oči, da nije stvoren za nešto velika?

Hede se okrene i pogleda mlado i bljedo dijete. Da, ona je imala oči kao zvijezde u žalostnom, nešto omršavjelom liščcu.

„Dragi Bog znade uvijek, što čini", osvjedočavala je gospodja Blomgren. „Ja tako čvrsto vjerujem, da on imade posebnu namjeru, što je dopustio, da umjetnik, kao što je gospodin Blomgren, igra na ulici. No našto li je mislio, kada je ovome djetetu dao taj smješak i te oči?"

„Nešto ću vam reći", poče opet gospodin Blomgren. „Za umjetnost nema ni najmanjega smisla. A šta se tiče očiju —".

No Hedeu se pričini, da oni to ne govore njemu, već da predbacuju djevojci, koja je za njima išla i koja je mogla čuti svaku riječ.

„Njoj je tek trinaest godina i nimalo nije prestara, da uči, ali je nesposobna, nesposobna, potpuno bez dara. Učite je šivati, gospodine djače, ne ćete li da vrijeme prodje u tutanj, no na nikoji način na glavi stajati — ne će!"

„Za njenim bi smješkom čovjek upravo poludio", nastavi gospodja Blomgren. „Samo radi svoga smješka dobiva ona ponudu za ponudom od obitelji, koje hoće da je pokćeri. Mogla se othraniti u nekoj bogatoj kući, da je samo htjela ostaviti svoga djeda. No što će joj taj smijeh, kada se ne može pokazati na hrptu kakvoga konja?"

„Poznajemo umjetnike, pridometne gospodja Blomgren, „koji su pokupili djecu na cestama i odgojili ih u svome zvanju za ona vremena, kada oni više ne će moći igrati. Mnogome je već uspjelo da odgoji zvijezdu prvoga reda,

koja im je onda donijela ogroman honorar. No gospodin Blomgren i ja nijesmo nikada mislili na honorar, mi smo malu Ingrid htjeli samo vidjeti, gdje juri kroz obruč, a cijeli cirkus sve ori od odobravanja. To bi bilo za nas kao da smo na novo počeli život".

„Zašto smo pridržali njezinoga djeda?" prihvati opet gospodin Blomgren riječ. „Je li on umjetnik, koji bi nama pristajao? Mi, mi možemo dobiti mjesto njega člana dvorske kapele. No mi ljubimo malu, mi je ne možemo odbaci, mi držimo staroga radi nje."

„Nije li to tvrdoglavost od nje, što nam ne će da dozvoli, da iz nje učinimo umjetnicu?" tužila se obojica.

Hede se ogleda. S lica male voditeljice odsijevaše strpljivost i podnašana bol. Ona je bila prožeta mišlju, to joj je on i na očima čitao, da je nedarovito stvorenje, koje ne može da nauči plesati na užetu.

Tada krenu u novo dvorište. Ali prije no što su započeli s predstavom, stade Hede na prevrnute tačke i započne govoriti.

On je branio siromašnu voditeljicu i predbacivao gospodinu i gospodji Blomgren, što je hoće izložiti velikoj i groznoj publici, koja će je i onako ljubiti i odobravati joj samo neko vrijeme. Pa kada joj prodje mladost, postala bi bijedna i nitko se ne bi onda za nju starao i ništa joj drugo ne bi preostalo, nego da se za hladnih, jesenjih kiša povlači cestama. Ne, tko usreći jednoga samo čovjeka, to je već umjetnik, a ona — Ingrid ima oči i taj smješak samo za jednoga, a ne za druge, ona ga neka spremi za toga jednoga i taj je ne će ostaviti, već će joj dati zaklonište pod svojim krovom, dokle bude živio.

Suze mu navru na oči, kada je to rekao. Govorio je više sebi nego drugima i osjetio odjednom groznu uzbudjenost pri pomisli, da bi mogao biti odbačen od svoga doma i potjeran u široki svijet.

Sada primjeti, kako su počele sjati velike oči djeteta. Činilo se, kao da je razumjela svaku riječ. Činilo se, kao da se sada usudjuje opet živjeti.

Gospodin Blomgren i njegova gospodja postali su vrlo ozbiljni. Oni stisnu Hedeu ruku i obećaju mu, da ne

le više nikada djevojčicu siliti na umjetnost. Ona neka ide svojim putem. On ih je ganuo. A oni su bili umjetnici, vatreni umjetnici, koji su ga razumjeli, kada je govorio o ćjubavi i vjernosti.

Na to se Hede oprosti s njima i podje kući. Nije više nastojao, da vidi u svojoj pustolovini neki posebni mig. Zadovoljio se je time, što je to bijedno dijete utješio, da se ne izjeda do svoje smrti svojom nesposobnošću.

2.

Imanje je Gunnara Hedea, Mankhyttan, ležalo u pustoj i siromašnoj župi daleko na zapadu u Dalekarliji usred tvrde i oštre prirode. Dokle je oko dopiralo, nije se vidjelo ništa drugo nego šumoviti i kameniti brežuljci nad malenim jezerima. Ljudi se ondje ne bi mogli prehraniti, da nijesu imali pravo, da kao kućarci putuju zemljom. Tako su nastale mnoge priče o siromašnim slugama i djevojkama, koje su pošle u svijet s vrećom punom razne robe na ledjima, a vratili se kasnije u zlatnim kolima, sa škrinjama punim novaca.

Najuglednija je ipak bila ona o Hedeovom djedu. Kao sin siromašna svirača odrasao je sa violinom u rukama, te pošao u sedamnaestoj godini s kramarskom vrećom na ledjima na putovanje, a imao je pri ruci svuda, kod svake trgovine gusle. Sada bi svirao ljudima po koji ples, a sada bi im prodavao svilene rupce, i uvijek je trgovina uz šalu i igru išla tako dobro, da je konačno mogao kupiti od osiromašenoga baruna Munkhyttan s rudokopima i ljevaonicom.

Tako je postao sam vlastelin i muž lijepe barunove kćeri.

Stara gospoštija, kako su je sada sveopće nazivali, nije imala od sada više ni zašto smisla, nego da poljepša i uresi svoje imanje. Sagradili su dvorac na slikovitom otočiću blizu žala jezerca, koje su okruživale njihove oranice i rudokopi. Gornji je sprat sagradjen još za njihova vremena, jer su oni trebali mnoga prostora za mnoge goste, što su ih primali. Isto su tako od njih potjecale i vanjske stepenice sa dva uspona. Skoro cijeli su otočić,

koji je prije bio obrašten isključivo jelama, zasadili bjelogoričnim drvećem, prokrčili su uske, ali dobre puteljke, preko kamenitoga tla i namjestili male uzvisine, s kojih je bio krasan izgled i koje su lebdile nad jezerom kao velika ptičja gnijezda. Lijepe francuske ružice, koje su ukrašivale terasu, holandijsko pokućtvo, talijanske gusle, sve su to oni donijeli na imanje. Oni su podigli i zid za obranu voćnjaka proti sjevernim vjetrovima i utemeljili vinarnice.

Stara su gospoda bili vedri i prijazni ljudi jednostavnih običaja. I ako je gospodja htjela biti nešto odličnijega, stari gospodin to nije htio. Usred sjaja, u kome je živio, nije zaboravio na ono, da je nekada bio i u komtoiru, gdje je vodio svoje poslove i kamo je dolazilo mnogo ljudi, gdje je visila kramarska torba i crvene domaće gusle upravo nad pultom.

Kad je umro, ostala je torba s guslama, viseći na svom običnom mjestu, a sin ih i unuk nijesu nikada pogledali bez dubokoga čuvstva zahvalnosti prema staromu. Ta te su gusle bile ono siromašno orudje, koje je pribavilo Munkhyttan, a Munkhyttan je zaista nešto najbolje na ovome svijetu.

Da li radi mjesta ili radi onoga veseloga, bezbrižnoga života, koji se ondje provodio, ne zna se, no sigurno je, da su Hedi ljubili većom ljubavi taj komad zemlje, no što je za njih bilo korisno. Gunnar je ljubio to imanje posve osobitom ljubavi tako, da je krivo, ako se kaže, da on posjeduje to imanje, jer je to staro vlastelinstvo u Dalekarliji mnogo više njega posjedovalo.

Da se nije učinio robom velikoga, staroga i napola porušenoga gospodskoga dvorca, nekojih oranica i šuma i par grbavih jabuka, bio bi nastavio svoje nauke, ili bi pošao u inozemstvo, da prouči glazbu, koja je bila po svoj prilici njegov pravi poziv na ovome svijetu. No kada je, vraćajući se iz Upsale kući, proučio položaj i uvidio, da će se imanje u istinu morati prodati, ako ne bude mogao doskora zaslužiti mnogo novaca, tada odbaci sve svoje dosadanje planove i odluči putovati kao kućarac, kao što je to radio i njegov djed.

Badava ga zaklinjahu majka i zaručnica, da radje

proda imanje, nego da se žrtvuje na taj način za nj, nijesu ga mogle odvratiti od njegova nauma. On se obukao kao seljak, nakupovao robe i počeo zemljom putovati kao kućarac. Nadao se za nekoliko godina toliko zaslužiti, da poplati dugove i spasi Munkhyttan.

A imao je u istinu, što se ticalo njegova imanja, sreće, no samoga sebe je navukao u groznu nesreću.

Već je putovao čitavu jednu godinu s kramarskom torbom na ledjima, kad li dodje na misao, za koju je držao, da će mu na jedanput donijeti znatniju svotu novaca. I on otputuje na sjever, nakupuje ondje mnogo koza, po svoj prilici nekih par stotina. Te je htio otjerati pomoćju svoga druga u Vermlandiju, gdje je svaka koza vrijedila dvostruku svotu i tako bi, kada bi sve prodao, načinio sjajan posao.

No bio je studeni i zemlja je bila već hladna, kada je Hede krenuo sa svojim drugom, tjerajući koze. Prvoga je dana išlo još sve dobro, no drugoga, kada su zašli u neku šumu, dugačku više milja, počne sniježiti i na njih navali strašna bura. Doskora su životinjice mogle napredovati kroz snijeg samo velikom mukom. Koze su bile srčane i čvrste i dugo su se borile, no zlo vrijeme potraje nekoliko dana, a nastupila je i velika zima.

Hede je činio, što mu je bilo moguće, da spasi životinje, ali mu je manjkalo hrane i vode. Pa kada su putovali nekoliko dana po sve dubljem snijegu, razdere se koža na njihovim nogama. To je tako izmučilo životinje, da ih nije mogao tjerati dalje. Prvu je kozu, koja je na rubu puta pala, te se nije mogla više dići, podigao na svoja ramena. No nije mogao nositi i druge i treće. Ne preostade mu drugo, nego da ih napusti i podje dalje.

Vi za cijelo znate, što to znači više milja duga šuma. Nigdje salaša, nigdje kolibice, milje i milje samo šuma, visoke jele s tvrdom drvenastom korom i visoko izraslim granama, nigdje mlade šume s mekanom korom i mladim grančicama, koje bi mogle životinje jesti. Da nije snijeg padao, bili bi mogli za nekoliko dana proći šumu, ali ovako nije bilo moguće. Sve koze poginuše, a i njih obojica tek što nisu legli i ostali. Za cijelo to vrijeme

nijesu naime susreli ni jednoga čovjeka, a ni s jedne se strane nije približavala iščekivana pomoć.

Hede se ipak još hrabro ponio, kad su životinje počele od muke mečati. Dok su prvi dan bile još vesela, objesna čorda, kojom je bilo teško vladati, počelo se sada predmijevati kako im do skora ne će biti spasa. I to ih je podpuno preobrazilo i ojadilo. Počele su jadikovati i to ne slabo i tiho, već jako i sve jače, kako je nevolja rasla. A ovi su zdvojni glasovi dovadjali Hedea do misli, da mora poluditi.

Zatim je na putu padala jedna životinja za drugom i svaku bi snijeg zameo. A kada se je Hede obazreo na cijeli niz sniježnih humaka, pod kojima su bila tjelesa njegovih životinja i iz kojih su virili samo rogovi i papci, počelo mu se mutiti u glavi.

Uzalud je navalio na prvu, koja se dala zasuti snijegom, bičem, te ju udarao, ne bi li je spasio. Ona se nije micala. Uzalud ju je uhvatio za rogove i vukao naprijed, ona se samo sklizala, te mu samo lizala ruke, kao da moli za pomoć.

Sve je to djelovalo tako strašno na njega, da je osjećao, kako je blizu ludila.

Pa možda ipak ne bi bilo prošlo sve tako zlo, da nije pošao iza nesreće u šumi k onoj, koju je iskreno ljubio. To nije bila njegova mati, već njegova zaručnica.

Držao je svojom dužnosti, da joj dojavi, kako je ne će moći radi svoga velikoga gubitka još nekoliko godina uzeti. Nadao se ipak, da će od nje kraj sve njegove nesreće čuti samo to, kako ga ona još uvijek ljubi. On je vjerovao, da ga jedina ona može osloboditi te strašne uspomene na šumu.

Pa to je ona u istinu i mogla, no nije htjela. Bila je s njime nezadovoljna već onda, kada je putovao kramarskom torbom i izgledao kao seljak, pa joj je bilo teško, da ga još ljubi kao i prije. A kad je sada čula, da on mora još godine i godine tako putovati, reče mu, da ga više ne može čekati.

I sada izgubi Hede skoro sasvim svoj razum. Pot-

puno smušen nije ipak bio. Zadržao je toliko svijesti, da je i nadalje mogao trgovati, jer je htio doskora obogatiti.

I u istinu je zaslužio za nekoliko godina toliko, da je mogao živjeti posve slobodno na svome imanju. No on nije to shvaćao i putovao je i nadalje od salaša do salaša, a da nije ni znao više, da je on nekada bio vlastelin.

3.

Daleko u zapadnom dijelu Vermlanda*) sasma blizu granice Dalekarlije (Dalarne) leži župa imenom Raglunda, koja je imala doduše veliki opseg, no mali i siromašni župni dvor. No koliko god bijahu siromašni stanovnici njegovi, ipak su imali još toliko milosrdja, da prime hranjenicu, djevojče imenom Ingrid, koja je u kuću došla svojom trinaestom godinom.

Župnik ju je vidio na nekom godišnjem sajmu, kada je sjedila pred jednim komedijaškim šatorom i plakala. On je stao i upitao je, zašto plače, i saznao je iz njezinog pripovijedanja, da joj je umro slijepi djed. A sada da nema nikoga, tko bi joj bio blizak. Ona putuje s komedijašima, koji joj žele dobro, no ona je preglupa i ne će nikada naučiti, da pleše na užetu i tako pomogne zaslužiti novaca, a zato i plače.

Nad djevojkom je lebdila neka nježna žalost, koja dirnu župnika i on reče sebi, da ne smije pustiti ovako nježno stvorenje medju ovim skitnicama. Udje u šator, gdje je našao gospodina i gospodju Blomgren i zamoli ih, da mu to dijete dadu, da ga povede kući. Stari pelivani počnu plakati, reknu, da bi djevojčicu vrlo rado i sami pridržali, premda je ona posve nesposobna za umjetnost. No oni misle, da će ona sretnija biti u jednom pravom domu, kod ljudi, koji cijelu godinu stanuju na jednome mjestu, i zato će mu je predati, ako im obeća, da će s njome postupati kao sa svojim djetetom.

To je ovaj obećao i od sada bijaše djevojka na župnom dvorcu. Ona je bila mirno, bojažljivo dijete, bogato nutarnjom ljubavlju i brigom za sve one, koji su je okružavali.

* Vermland i Dalarne, (po narodnom Dalekarlija) su pokrajine u južnoj Švedskoj.

Prvo su je vrijeme njezini hranitelji vrlo ljubili, no poodrasavši, razvije se u njoj velika naklonost sanjarenju i maštanju. Pred njome se otvorilo carstvo maštanja i prividjenja tolikom silom, da je u pol dana mogla posao pustiti, potpuno se zadubsti u svoje sanjarenje. No supruga župnikova, koja je bila vrlo brza i energična u poslu, vrlo se na to ljutila. Tužila se na djevojku, da postaje lijena i spora, te ju je mučila strogošću tako, da je siromašno dijete postalo posve zastrašeno.

Kad je navršila devetnaestu godinu zapala je u vrlo tešku bolest. Ne zna se zapravo, kakva je to bolest bila, jer se sve to dogadja još u ono davno doba, kad u Raglundi nema još liječnika. No toliko bijaše jasno, da je vrlo zlo i doskora se svi osvjedočili, da ona mora umrijeti.

Ona sama nije ni našto drugo mislila, nego, da je Bog riješi ovoga života. — Ah kako bi rado umrla, — govorila je ona.

Bilo je to upravo kao da je Bog htio iskušati, da li je u istinu ozbiljna njezina želja. Jedne noći osjeti, kako se sva ukočila i oledenila i kako je na nju pao težak san. „To je zacijelo smrt“, rekne ona u sebi.

A najčudnovatije bijaše to, da nije sasma izgubila svoju svijest. Znala je, da leži kao mrtva i da su je obukli i postavili na odar. No nije osjećala ni bojazni ni straha pred pomišlju, da će je zakopati, premda još živi. Imala je samo jednu misao, kako bi sretna bila, kad bi umrla i ostavila taj tvrdi život.

Jedino čega se bojala, bilo je to, da će otkriti, da je samo prividno mrtva i da je ne će pokopati. Gorak li je morao biti njezin život, kada je bila ovako bez svake bojazni pred smrću.

No nitko nije otkrio, da ona još živi. Odveli je u crkvu, pa na groblje i spustili u grob. Grob nijesu nad njom zatrpali, jer je imala biti zakopana prema običaju u Raglundi, tek u nedjelju u jutro pred glavnom službom božjom. Ljudi krenu, nakon svečanosti pogreba, u crkvu i ostave lijes u otvorenom grobu. Doći će tek poslije službe božje i pomoći grobaru nabacati zemlju.

Djevojka je sve znala, što se s njome dogadja, no nije osjećala nikakvog straha. Nije mogla učiniti ni najmanju kretnju, da pokaže, kako ona još živi, pa sve da je i htjela ostala bi bila mirna. Bila je zadovoljna, što joj je tako dobro, kao da je mrtva. A jedva bi se moglo i reći, da u istinu živi. Nije imala nikakovih osjećaja niti običajne svoje svijesti. Samo je živio u njoj još onaj dio njezine duše, koji je noću snivao sne.

Nije mogla misliti ni toliko, da uvidi, kako će biti opasno za nju, kada se probudi nakon toga, što će joj zatrpati grob. Nije više imala u vlasti svoj razum, kao ni onaj, koji sanja.

„Ipak bi htjela znati", mislila je ona, „imade li na širokome svijetu štogod, što bi me moglo navesti, da opet dobijem volju za život".

Čim je to pomislila, pričini joj se, kao da je pokrovac od škrinje i rubac, koji joj je ležao na licu, postao proziran i ona opazi pred sobom zlato i lijepa odijela, te krasne voćnjake s divnim plodovima.

„Ne, za sve to nije mi žalo", uzdahne ona i zaklopi oči pred svim tim sjajem.

Kad je opet pogledala, bilo je nestalo svega, no mjesto toga sjedio je na rubu groba mali božji andjeo.

„Zdravo, andjelčiću božji!" rekne mu ona.

„Zdravo, Ingrid", odvrati andjeo. „Kad ležiš ovdje i kad nemaš drugoga posla, pripovijedat ću ti o prošlim vremenima".

Ingrid je posve jasno razabirala svaku riječ, koju bi andjeo rekao, no njegov glas nije bio sličan ni jednome od onih, što ih je do sada čula. On je mnogo jače zvučio od brujanja struna, čiji su glasovi bile riječi. Njegov glas nije bio sličan pijevu, nego svirci gusala ili harfe.

„Ingrid", upita je andjeo, „sjećaš li se ti još onoga, koga si, dok je još živio tvoj djed, susrela i koji je išao cijeli dan s tobom od dvorišta do dvorišta i svirao na guslama tvoga djeda?"

Lice zamrle osvijetli lahki smiješak. „Misliš li, da sam to zaboravila?" odgovori ona. „Nijedan dan nije prošao od onda, a da ne bi mislila na njega".

„I nijedna noć, da nisi sanjala o njemu?"

„Ne, nijedna noć, da nisam sanjala o njemu."

„I ti hoćeš da umreš, premda se njega tako dobro sjećaš?" upita je andjeo opet, „ta onda ga ne bi mogla više nikada vidjeti".

Kad je to čula, pričini se zamrloj, da je očutjela sav žar ljubavi, no ni to je nije više moglo zamamiti.

„Ne, ne", uzdisala je ona, „bojim se života, hoću da umrem".

Tada mahne andjeo rukom i Ingrid opazi pred sobom veliku i pustu pjeskovitu pustinju. Bila je bez ijednoga drvceta, neplodna, suha i bijela i pričinjala se nedogledna. Ovdje je ondje na pijesku ležalo nešto, što je izgledalo na prvi pogled, kao razasute pećine, no čim je bolje promotrila, vidila je, da su to životinje, strašne žive nemani, s velikim, jakim pandjama, ogromnim raljama i iskeljenim zubima, koje su ležale u pijesku i čekale na plijen. A medju njima opazi ona djaka, gdje se sasma bezbrižno šeće, kao da ne sluti, da te nemani oko njega žive.

„Ta opomeni, opomeni ga barem", klikne Ingrid andjelu, napunjena tjeskobnim strahom, „reci mu, da su one žive i da se on mora čuvati".

„Nije mi dozvoljeno, da mu ja govorim", odvrati andjeo svojim zvonkim glasom, „opomenuti ga moraš ti sama".

Zamrla osjećaše sa strahom, kako nemoćna leži ovdje i ne može odjuriti, da spasi djaka. Više je puta uzalud pokušala, da se digne, ali ju je čvrsto držala moć smrti. Tada konačno, konačno osjeti, kako joj je srce počelo udarati, kako joj je krv prostrujila žilama, kako je nestalo one smrtne ukočenosti u njezinom tijelu. Ona se digne i pojuri k njemu — — —

4.

Ništa nije tako sigurno, kao to, da sunce ljubi prostrana mjesta pred malenim seoskim crkvama. Zar imade još tko, koji nije primjetio, da se ne nalazi nigdje toliko sunčana svjetla, kao pred jednom malenom i bijelo okrečenom crkvom za vrijeme glavne službe božje. Nigdje ne pletu sunčani traci tako gustu mrežu svjetla,

nigdje se ne zadržava uzduh tako dostojanstveno miran. Sunce upravo straži, da nitko ne ostane vani brbljajući pred crkvenim vratima. Ono hoće, da svi lijepo sjede u crkvi i da slušaju propovijed, zato šalje onoliko obilje sjajnih svojih zraka baš na crkveni put.

Dakako, da nismo posve sigurni, izvršuje li sunce svake nedjelje tu službu, no toliko je ipak nepobitno, da je onoga prije podneva, kada su zamrlu spustili u grob na groblju u Raglundi, širilo upravo goreću žegu po malenom prostoru pred crkvom. Čak i šljunak je, ležeći u kolotečinama, izgledao, kao da može vatru hvatati, tako se sjao. Jadna se i pogažena, nisko izrasla trava skupljala kao suha mahovina, a žuti se maslačak, koji je resio ledinu, širio i podizao na svojim dugim petljikama, kao da hoće narasti kano drvo.

Putem dodje Dalekarlijanac, jedan od onih, koji putuju i prodavaju noževe i škare. Bio je obučen u dugi, bijeli kožuh, a na ledjima je nosio crnu kožnatu torbu. Tako opremljen išao je više sati, ne osjećajući vrućine, no kada je ostavio državni drum i došao gore na mjestance pred crkvom, morao je za čas skinuti šešir i otrti znoj sa čela.

Ovako gologlav izgledao je taj čovjek vrlo lijep i mudar. Imao je visoko čelo, duboke umne crte medju obrvama i lijepo modelovana usta s uskim usnama. Kosu je, koja se na krajevima kovrčala, nosio razdijeljenu po sredini, na vratu kratko podrezanu, spuštajući je preko ušiju na obje strane. Bio je visok i jak, no ne zdepast, već vrlo lijepo gradjen. Pa ipak nešto kao da nije bilo u redu kod njega, pogled mu je bio nestalan, očne su jabučice bludile neprestano s jednoga kraja očiju na drugi, kao da su se htjele sakriti. I na ustima mu je ležala neka crta ludosti, nešto glupoga i tromoga, što nije spadalo k tome licu.

A posve pametan nije već stoga mogao biti, što je nedjeljom vukao tešku vreću, jer bi inače morao znati, da je to posve uzaludno, jer i tako ne će ništa prodati. Od svih Dalekarlijanaca, koji su putovali zemljom kao on, ne bi našao ni jednoga, koji bi sagnuo i nedjeljom svoja pleća

pod teškom vrećom; nedjeljom bi išao svaki slobodno i uspravno.

Izgledalo je, kao da taj sirotan u opće nije znao, da je svetac, dok nije čuo, stojeći vani na sunčanom žaru, pjevanje u crkvi. Sada je bio dosta pametan, da shvati, kako danas ne može trgovati i za njegov mozak nastane teška zadaća, da izmisli, gdje će provesti taj dan.

Neko je vrijeme buljio preda se. Kad je svakidanji dan, nije mu baš teško da se protuče. On ne mora drugo ništa raditi, nego ići iz dvorišta u dvorište i trgovati. No s nedjeljama se nije mogao sprijateljiti. One bi navaljivale svaki put na njega, kao neko nepredvidjeno zlo.

Oči mu se ukočile i žile na čelu nabreknule. Prvo, što mu je u mozak došlo, bilo je, da ide u crkvu slušati pjevanje puka. No taj predlog ne prihvati. Pjevanje bi već rado bio slušao, no u crkvu se nije usudio. Ljudi se doduše nije bojao, no bilo je u mnogoj crkvi tako čudnovatih i opasnih slika, koje su predstavljale bića, na koje se na nikoji način, nije htio da sjeti.

Konačno mu se probije kroz pamet misao, da ovdje mora biti i groblje, kada je tu već crkva. I čim je na to došao, bio je spašen. Kad bi zapazio na svome putovanju gdjegod kakvo groblje, otišao bi onamo i ostao dugo sjedeći, pa ma bilo to i usred radnoga dana.

Sada, kad je htio poći na groblje, nastane nova poteškoća. Groblje u Raglundi ne leži naime tik do crkve, koja je bila na nekom kamenitom brežuljku, već na jednoj livadi nedaleko općinske kuće. Zato nije mogao doći do vratiju groblja, a da ne prodje putem, kojim su posjetioci crkve u redu povezali svoje konje.

Svi su konji duboko zarinuli svoje glave u svežnje sijena ili vreće zobi i žderali tako marljivo, da je hrana pod njihovim zubima škripala. Ti mu konji na nikoji način nijesu mogli nauditi, no on se bojao da prodje mimo tih životinja.

Pokuša jedanput, dvaput, ali mu odlučnost klone i on krene svaki put natrag. Da bi ga ugrizli ili nogom udarili, lu to nije vjerovao ni sam. No bilo je dosta zla već u tome što je morao doći tako blizu, da ga mogu vidjeti, bojao se, da ne zazvone oglavnicima ili udare kopitima.

Konačno dodje čas, kad su svi konji spustili glave i jeli kao za okladu. Sada se odluči na put. Skupi kožuh, da ne bi lepršao i tako ga odao i podje po prstima, koliko je samo mogao. Čim bi koji konj glavu podigao i pogledao ga, stao bi on i poklonio se. Bio bi on u toj velikoj opasnosti još i prijazniji, no te su životinje morale imati ipak toliko razuma, da su uvidjale, kako on s tako teškom torbom željeza ne može sagnuti ledja. Ne preostade mu ništa drugo, nego neprestano nakljanjati se.

On uzdahne duboko, jer je morala biti vrlo bolna i teška stvar, bojati se svih četveronožnih životinja.

Na vlastitu snagu nije mislio. Ne padne mu ni na pamet, da su ovi maleni seljački konji posve neopasni. Kome je jedanput strah u duši, ne misli u opće više o tome. Strah je zla stvar i onaj, kod koga se on nastani, snaša ga vrlo teško.

Nekim čudom prodje sretno pokraj cijeloga reda konja. Zadnjega ostavi za sobom s dva velika koraka, i došavši na groblje, zatvori željezna vrata, te digne stisnutu pesnicu proti životinjama.

»Bijedni, jadni i prokleti jarci!«

Tako je radio sa svima životinjama. On nije mogao proći, a da ih ne nazove jarcima. A to je bilo vrlo glupo, jer je tim izgovarao ime, koje nije htio da čuje. Svi, koji su ga poznavali, zvali su ga samo jarac. On je pako želio da čuje svoje pravo ime, no činilo se, da toga nitko u svoj okolici ne zna.

Stajao je neko vrijeme na vratima, veseo, što je umaknuo konjima, no naskoro krene dublje u groblje. Pred svakim bi križem stao i poklonio se, no ovaj put ne iz straha, već iz čistoga uživanja, što može opet vidjeti stare i drage znance. Izražaj mu lica postao nježan i zadovoljan. Isti križevi i isto kamenje, koje je već toliko puta vidio, kako li se oni ne mijenjaju! Kako li ih on dobro pozna! On im mora zaželiti dobar dan.

Da, kako li on ljubi groblje! Ovdje ne pase nikakva životinja, nikakav ga čovjek ovdje ne smeta. Najljepše bi bilo, kada bi ovdje mogao sam biti, premda ništa ne smeta, ako i dodju ljudi, jer ga ovdje ne uznemiruju. On pozna do-

duše mnoge lijepe livade i šumice, koje mu se još bolje svidjaju, no tu ne ima nikada mira. Takmiti se sa grobljem nijesu one mogle na nikoji način. Groblje nije bilo još bolje, nego šuma, jer u šumi vlada takva prijatna tišina, da se je on boji. Ovdje je tiho kao i u šumskom grmlju, pa ipak nije bez društva, ovdje je bilo usnulih ljudi pod svakim kamenom, pod svakim humkom. Upravo toliko društva, koliko mu treba, da se ne osjeti osamljenim i zapuštenim.

On krene odmah prema otvorenomu grobu, doduše toga radi, što je onamo padala sjena nekoga drveta, no i radi toga, što je ljubio društvo. Naravno, mislio je on, da će mu ova mrtva, koja je tek spuštena u grob, biti mnogo bolja obrana proti osamljenosti od onih, koji su već davno usnuli.

Kada se približio, prigne koljeno, naslanjajući ledja o visoku gomilu pijeska kraj groba. Uspije mu, da postavi vreću tako visoko, kako je on visok bio i sada odrješi veliko remenje, kojima je bila pričvršćena. Ta bila je nedjelja, slobodan dan! On zbaci kožuh. Velikim se uživanjem sjedne na travu tako blizu groba, da su mu duge noge s visokim čarapama i prostim cipelama visjele u grob.

Nehotice je morao mirno sjedjeti i dugo vremena čvrsto škrinju motriti, jer tko nosi toliku bojazan kao on, nije nikada dosta oprezan. No lijes se nije micao, bilo je nemoguće otkriti, da li on sakriva štogod opasna.

Pa ipak nije bio posve siguran, dok nije izvadio iz torbe gusle i gudalo. Pri tome se poklonio mrtvoj u grobu. Pa pošto je tako mirna bila, trebala je nešta lijepoga čuti.

To je bilo nešto posve osobito, jer mnogima on nije svirao. Nitko ga od onih na salašima, koji su huckali pse na njega i zvali ga jarcem, nije nikada čuo. Naprotiv se moglo desiti, da bi svirao u kakvoj kolibici, gdje se tiho govorilo i micalo i gdje ga nijesu pitali, hoće li kupiti kozjih koža. Na takovim bi mjestima rado izvadio svoje gusle i svirao. A to bijaše veliko odlikovanje, najveće, što ga je on mogao nekome izkazati.

Kada je tako svirao sjedeći na grobu, nije baš neu-

godno zvučilo. Nije hvatao krivo, a svirao je tako tiho i nježno, da ga se jedva do slijedećega groba moglo čuti.

Čudnovato je bilo, što Dalekarlijanac nije znao svirati, nego njegova violina, koja se je sjećala nekih malih napjeva od prije. Oni bi iz nje izlazili, čim bi on potegnuo gudalom. Za drugoga koga to ne bi možda mnogo značilo, no za njega je, koji se više nije mogao sjetiti ni jedne melodije, bio to najdragocjeniji dar, imati gusle, koje same sviraju.

Vukući tako gudalom po žicama smješio se i sjeo kao netko, koji sluša dijete, što brlja i naklapa. Gusle su same govorile i govorile, a on je samo prisluškivao. Kako je čudnovato, da je odmah dobio te lijepe melodije, čim bi maknuo gudalom. Gusle bi ih same izvadjale, jer su znale, kako moraju glasiti; Dalekarlijanac je samo prisluškivao.

Melodije su rasle iz te violine, kao što trava niče iz zemlje. Nitko nije mogao razumjeti, kako se to dogadjalo. Sam ih je Bog udahnuo u nju.

Dalekarlijanac je bio naumio, da cijeli dan ovdje mirno sjedi i da prepusti, da iz violine niču mili glasovi, kao mali bijeli i šareni cvijeci. Htio je nasvirati cijelu livadu punu cvijeća, cijelu dolinu, cijelu zemlju.

No ona, koja je zamrla ležala u lijesu, čula je sviranje gusala i to je na nju veoma jako djelovalo. Zvukovi su je naveli na sanjarenje, a to, što je vidjela u snu, tako ju je uzbudilo, da joj je srce stalo udarati i krv počela teći te se probudila.

Primjetiti se mora, da je sve, što je ona doživjela, dok je ležala kao mrtva, sve misli, koje su joj se rojile glavom za posljednjega sna, sve je to iščezlo, i sve je zaboravila onim časom, kada je u istinu došla k svijesti. Nije znala ni to, da leži u sanduku, već je mislila, da je još kod kuće bolesna u krevetu. Čudila se samo, što još živi. Ta prije, no što je usnula, ležala je u smrtnim mukama. No već se davno moralo svršiti s njom. Ona se je oprostila sa svojim hraniteljima, braćom i služinčadi. Sam je prepošt bio kod nje i pružio joj posljednju utjehu, jer je njezinom poočimu bilo teško, da to sam učini. Već je nekoliko dana

odvratila sve svoje misli od svega, što je na zemlji Bilo joj je prečudnovato, što još nije mrtva.

Čudio ju samo onaj mrak, u kome je ležala. A svjetlo je uvijek gorjelo, dok je bila bolesna. Pa onda, zašto su pustili da spadne s nje pokrivač. Ona je tu ležala bez njega i ohladila je kao led.

Pridigne se malo, kako bi navukla na sebe pokrivač. Pri tom udari čelom u pokrovac lijesa i klone lahkim usklikom natrag u lijes. Ona se žestoko udarila i pala odmah u nesvjest. Sada je ležala opet nepomično kao i prije i činilo joj se, kao da je života na novo nestalo. Dalekarlijanac, koji je čuo udarac i usklik, odloži odmah gusle i stane slušati. No ništa se više nije moglo čuti, apsolutno ništa.

Sada je opet sjedio i mirno gledao isto tako pazljivo u lijes kao i na početku, kada je došao. Pri tom se sagne, kao da mu je htio kazati, što je sam mislio, da ništa na svijetu nije pouzdano. Imao je ovdje najšutljivijega i najboljega druga, pa da ga nije i taj prevario.

Gledao je lijes tako oštro, kao da je htio vidjeti kroz na kroz. Konačno, kada se opet sve primirilo, uzme opet gusle, da na novo svira.

No sad nije violina hjela. Mogao ju je kako bilo i nježno doticati, iz nje nisu izvirale nikakove melodije. Bilo je to tako žalosno, da je bio blizu da zaplače. On je mislio cijeli dan ovdje mirno sjediti i prisluškivati svoje gusle, a ove sada nisu više htjele svirati.

Naravno, da je za uzrok već znao, gusle su bile nemirne i bojale su se onoga, što se maknulo tu dolje u lijesu. One su zaboravile sve svoje melodije i mislile samo na to, što bi to moglo biti, što je lupalo u lijesu. Pa to je obično, da se sve zaboravi, čim se čovjek boji.

Uvidio je, da mora gusle umiriti, ako hoće još prisluškivati.

Zar mu nije sada još tako dobro bilo, bolje nego pred godinu dana. — Ako je u istinu štogod u lijesu, što bi moglo biti opasno, zar onda ne bi bilo najbolje, da u to ne dira? Onda će gusle opet zadovoljne biti i teći će iz njih opet najljepše cvijeće.

Uza sve to otvori oprezno svoju veliku torbu i počne tražiti medju noževima, pilama i sjekirama, dok je našao svoj izvijač. Odmah je bio u grobu, sagnuo se i odvio pokrovac s lijesa.

Izvlačio je vijak za vijkom i konačno je mogao dići pokrovac k stijeni od groba. Pritom spuzne rubac s lica zamrle.

Čim je do nje dopro svježi zrak, otvorila je oči. Sada je bilo oko nje svjetlo. Ona je morala biti prenešena u drugi krevet. Sada leži u žutoj sobi sa zelenim stropom.

Soba je bila uska, a krevet takodjer. Zašto osjeća, da su joj sapete noge i ruke? Zar zato, da može mirno ležati u tom malom krevetu?

Ali kako je to čudnovato, metnuli su joj pod bradu molitvenik, kako se to inače radi samo kod mrtvaca.

Medju prstima je držala malu kiticu cvijeća. Njezina je hraniteljica odrezala nekoliko grančica sa svoje rascvale myrte i turnula joj ih medju prste. Ingrid se čudila. Šta se dogodilo s njezinom hraniteljicom?

Vidjela je, da su joj dali pod glavu jastuk sa širokim čipkama i batistastu ponjavu, koja je bila složena u uske nabore. I ona se tome veselila, jer je ljubila finoću. No još bi radje imala topli pokrivač na sebi. Jer nije nikako moglo dobro biti za jednu bolesnicu, da tu leži bez pokrivala. Ingrid je već htjela metnuti ruke na oči i plakati. Bilo joj užasno hladno.

Tada je osjetila na obrazu nešto tvrda i hladna. Morala se smijati. Bio je to stari omaljani drveni konj, troložni Kamilo, koji je ležao kraj nje na jastuku. Najmanji brat, koji nije mogao spavati ni jednu noć, a da ga nije imao kraj sebe u krevetu, metnuo ga k njoj. Kako li ju je to dirnulo. Još je bila bliže plaču, kad je pomislila, da ju je bratić htio tješiti tim konjem.

Ipak nije zaplakala. Saznala je odmah pravu istinu. Bratić joj je dao konjića, majka bijelo myrtino cvijeće, a i molitvenik je ležao pod njezinom bradom samo zato, jer se mislilo, da je ona mrtva.

Ingrid uhvati obim rukama za strane od lijesa i sjedne uspravno. Maleni uski krevet bijaše škrinja, a žuta,

soba grob. No teško bijaše sve to razumjeti. Nije mogla pojmiti, da se to nje tiče, da je ona u lijes metnuta i položena u grob. Pričinilo joj se, da leži kod kuće u krevetu i da sve to sanja.

Iznenada joj se pričini, kao da sve razumije. „Ja često tako osebujno sanjam“, mišljaše ona.

„Ovo što ovdje vidim, jeste samo prividjenje. I ona s olakašnjem uzdahne. Tada se opet legne u čvrstom uvjerenju, da je lijes krevet, premda je bio vrlo uzak.

Cijelo je to vrijeme Dalekarlijanac čučio kod njezinih nogu, a da ga ona nije opazila. On je naime odmah, čim se ona maknula, otpuzao u jedan kut i nastojao da se sakrije. Ipak bi ga ona bila morala vidjeti, premda je pred sobom držao pokrov kao neki štit, da joj oči nisu bile obavite nekom lahkom koprenom tako, da je mogla razabirati samo najbliže. Ta ona još nije ni opazila, da su oko nje bile nabacane visoke hrpe pijeska, a držala je još uvijek sunce za sviječnjak i zeleno svodovito granje lipe za krov.

Siromašni je pako Dalekarlijanac čekao, da će to, što se u lijesu maknulo, ustati i otići, jer je držao naravnim, da se što prije udalji odavle. Ta lupalo je na lijes, jer je htjelo napolje. Pa kada je neko vrijeme čekao, nalukne se iza pokrovca i opazi, da još leži na svome jastuku i da se ne miče.

To mu ne bijaše nikako pravo i on odluči stvar kraju privesti. Ta njegova je violina danas tako lijepo govorila kao još nikada i zato je čeznuo za tim, da što prije opet mirno kraj nje sjedi.

Ingrid, koja je opet napola zadrijemala, začuje kako ju je Dalekarlijanac nagovorio pjevajućim glasom.

„Gle, ja sam mislio, da je već vrijeme, da ustaneš!“

Kad je Dalekarlijanac izgovorio te riječi, povukao je prestrašeno glavu natrag drhćući radi svoje smionosti tako, da je skoro spustio pokrovac da padne.

Kada je Ingrid začula ljudski govor, iščezne joj ispred očiju sasma ona bijela magla. Ona opazi Dalekarlijanca, koji je pred sobom držao pokrovac, kako se je stisnuo u jedan kut, te shvati, da ne može ovdje ostati ležati i mi-

sliti, da joj se to samo pričinja. To je bila jasna i neoboriva činjenica. Lijes bijaše u istinu lijes, grob u istinu grob i Ingrid bijaše još pred koji čas zakopana lješina.

Sada se sva prenerazi s toga, što joj se moglo to dogoditi. Kako je to strašno predstaviti si, da je sada mogla biti za pravo mrtva i kao gadna lješina strunuti! Bila je puštena u grob, da ju se zaspe pijeskom i zemljom, a ona da postane puka gruda zemlje, koju bi zaboravio sav svijet! Pa da su je rastakali crvi, nitko se ne bi zato brinuo.

U tom je groznom strahu bila prava blagodat za Ingrid, što je pred sobom vidjela čovjeka. Ona je prepoznala „jarca", kada je nagnuo glavu i nije ga se bojala, jer on je bio dobar znanac župnikove kuće. Bila bi dapače voljela, da joj je još bliže, da osjeti i čuje, kako ona još uvijek spada medju žive, a ne medju mrtve.

„Ta dodji za božju volju ovamo k meni", jecala je ona.

No Dalekarlijanac je imao svoje posebne misli. No pošto ga je ona tako usrdno namamiti htjela, odluči on, da postavi svoje uvjete.

„Doći ću, ako onda podješ svojim putem" — odvrati on.

Ingrid pokuša, da ga smjesta posluša i htjela se dići iz lijesa, no bila je tako umotana u plahte, da joj je bilo teško ustati.

„Moraš ovamo doći i pomoći mi", molila je ona. Za pravo i nije mogla drugačije, no mučila ju još uvijek ona strašna pomisao, da li je umakla smrti. Zato je pod svaku cijenu htjela imati kraj sebe živoga čovjeka.

On zbilja i dodje, protisne se medju stijenom groba i lijesom, sagne se nad nju, digne je iz groba i posadi je na zelenu travu na rubu groba.

Sada se Ingrid nije mogla više svladati. Zagrlivši ga obim rukama oko vrata, počela je gorko plakati. Kasnije se dakako čudila, kako je to mogla učiniti i nije razumjela, kako je nije bilo ni najmanje strah pred njim. Svladala ju je zahvalnost, što ju je spasio i veselje, što je imala kraj sebe živoga čovjeka.

Bože, šta bi bilo iz nje, da nije bilo toga čovjeka!

On je skinuo pokrov s lijesa i uveo je na novo u život. Pa ako još i nije svega razumjela, to jedno je znala, da je on bio, koji je otvorio lijes. Što bi iz nje bilo, da on toga nije učinio. Probudila bi se bila zaklopljena u tamnom sanduku. Pa da je i lupala, tko bi je čuo šest stopa pod zemljom? Nije se usudila da dalje misli, samo ju je ispunjao osjećaj velike zahvalnosti prema svome spasitelju. Morala je nasloniti glavu na rame čovjeka i plakati.

Toga dana bijaše najčudnovatije to, da je Dalekarlijanac nije odrinuo od sebe. Naravno on nije sam shvaćao, da je ona još živa. On ju je držao mrtvom i znao je, da od toga ne će ništa izaći, ako joj bude na ruku. Kraj svega toga nastojao se što prije otkinuti od nje i skoči opet u grob. Metne pokrov na lijes, umetne opet vijke i zavije ih tako čvrsto, kako su i prije bili. Sada će lijes biti opet tako miran kao i prije i gusle će opet htjeti da sviraju.

Cijelo je to vrijeme sjedila Ingrid na travi i nastojala, da s i sve to razjasni. Opazila je crkvu i na brežuljku, nedaleko odanle, konje i kola i bude joj sve jasno. Bila je nedjelja, nju su rano sproveli i sada su ljudi u crkvi.

Uhvati je žestoki strah. Služba se božja mogla svršiti svaki čas, a onda će doći ljudi i vidjeti ju. A ona nije imala ništa do svoje plahte! Ta bila je skoro gola! Za volju božju, ako ju vide svi župljani! Nijedan ne bi toga nikada zaboravio i ona bi se morala stidjeti za cijeloga svoga života.

No odkuda da smogne haljina? Na čas je pomislila, da prebaci kožuh Dalekarlijanca, no pade joj na um, da bi onda ljudima izgledala još sablasnija.

Obrati se naglo ludjaku, koji je još uvijek radio na pokrovcu mrtvačkoga sanduka.

„Čuješ," rekne ona, „ti me moraš pustiti, da se zavučem u tvoju torbu."

I već je bila pri njegovoj velikoj kožnoj torbi, koja je bila puna robe za jedno kućanstvo u namisli, da je otvori.

„Ah, dragi, dodji i pomozi mi!"

Nije trebala badava moliti. Opazivši Dalekarlijanac, da je bila kod njegove vreće, dodje on brzo iz groba.

„Dotakni se samo moje torbe!“ zagrozi se on.

No Ingrid nije ni primjetila, da je on govorio oporim i tvrdim glasom; on joj se pričinio najboljim prijateljem.

„Ah, dragi, najmiliji,“ moljaše ona, „pomozi mi prije no što ljudi dodju, da me ne vide ovakvu. Stresi gdjegod tu robu, pa me pusti da se zavučem u torbu i odnesi me kući! Ah molim te, molim te, učini to! Ja sam iz župnikovog doma, nedaleko odavle. Ta ti znadeš gdje!“

On ju je tupo gledao. Nije znala, razumije li on i jednu riječ, što mu ona govori.

Opetovao je sve to, no nije izgledalo, da će je poslušati.

Sada počne ona izbacivati stvari iz vreće. On udari nogom o zemlju i trgne torbu k sebi.

Ah Bože, kako da ga Ingrid navede, da je posluša?

Kraj nje je u travi ležala violina s gudalom. Ona je digne i ne znajući zašto. Možda samo zato, jer je tako dugo putovala s igračima i nije mogla vidjeti, da violina leži na zemlji.

Čim je pako samo dodirnula gusle, ostavi on vreću, navali na nju i istrgne joj glazbalo.

Pri tom je izgledao zloban i kao da je u najvećem bjesnilu.

Ali što da započne da prije ode, nego što dodju ljudi iz crkve?

Ona mu počne obećavati najraznije stvari, kako se to s djecom radi, ako ih hoćemo da umirimo.

„Reći ću ocu, da ti odkupi cijeli tucet pila. Zatvoriti ću sve pse, kada dodješ na župni dvor. Zamolit ću majku, da ti dade dobar ručak“.

Nije bilo nade, da bi popustio.

Tada joj padne na um violina i ona rekne u zdvojnosti: „Odnešeš li me u župni dvor, onda ću ti svirati na gusle.“

I gle, smješak mu predje preko lica! To bi on dakle htio.

„Svirat ću ti cijelo poslije podne, svirat ću dokle god ti budeš htio.“

„Hoćeš li naučiti gusle nove pjesme?“ pitaše on.

„Da, hoću za sigurno“.

I na veliko čudo Ingridičino, ali i na duboki njezin stid uhvati on snažnom rukom vreću, potegne je k sebi i povuče je preko grobova, da su se humci i cvijeće pognječili kao pod valjem.

Kraj zida je od groblja bila visoka hrpa suhoga lišća, granja i uveloga cvijeća, tu on stane, istrese vreću i sakrije brižno cijeli sadržaj njezin pod granje.

Ispraznivši je, povrati se.

„Tako, sada možeš ući, rekne on.

Ingrid udje i čučne se na drveno dno. Čovjek sapne sve remenje upravo onako, kao da nosi pravu robu, spusti se tako, da je skoro klečao, turne ruke kroz zamke, stegne dva remena preko prsiju i digne ju. Kada su išli nekoliko koraka, poče se smijati. Vreća, što ju je nosio na ledjima, bila je tako lagana, da je mogao s njom plesati.

Od crkve do župnoga dvora bijaše kratak put. Ingrid nije željela ništa tako živo, nego da bi on išao što brže, da bi došli prije gostiju iz crkve. Pomisao, da bi morala vidjeti mnoge ljude, bila joj nesnosljiva. Da mogu samo kući doći, dok je majka još sama s djevojkama.

Ponijela je iz lijesa za majku malu kiticu cvijeća od cvatuće myrte i bila je radi toga tako sretna da ju je neprestano ljubila. Sada je mislila nježnije no ikada o svojoj majci. A ona bi to i inače rado činila, jer onaj, tko iz groba ustane, imade drugačije i bolje misli o svemu, što se na svijetu miče i giblje.

Sada je ona razumjela, da župnikova gospodja mora svoju vlastitu djecu više ljubiti, mnogo više, nego što je mogla da ljubi svoju hranjenicu. I to, što je Ingrid morala čuvati manju djecu, pričini joj se sada posve naravnim, jer su oni u župnom dvoru bili presiromašni, da drže posebnu dadilju. A što djeca nijesu s njome bila uvijek dosta nježna bilo je radi toga, što su je smatrala svojom dadiljom. Ta ona nijesu znala, da je ona primljena u tu kuću pod pogodbom, da bude smatrana njihovom sestrom.

*

A svemu tomu bilo je konačno krivo siromaštvo. Kada bi svećenik dobio drugo mjesto preposta ili biskupa, onda bi sve odmah bolje bilo. Onda bi za cijelo došla opet ona prva vremena, kad su ju svi ljubili. Da, za sigurno će biti još jedan put kao i prije! Ingridica poljubi cvijeće. Valjda nije majka htjela posve tvrda biti. Samo ju je siromaštvo učinilo tako čudnovato zločestom.

I u opće ne bi sada Ingridici nitko mogao što na žao učiniti, pa kako postupao s njome. Od sada ne će više biti tužna, ne, ona će se samo veseliti, što je još u opće živa. Pa bude li joj kraj toga ipak nešto teško, pomislit će odmah na majčinu myrtu i bratovoga Kamila.

Moralo ju je već dosta veseliti, što znade, da je živu nosi. Tko bi mislio u jutro, da će ona još jedanput proći ovaj zavoj na brežuljku! Mirisava djetelina, malene, vesele ptičice, lijepa hladovita stabla sve to, što ju je za života veselilo, ne bi bilo više za nju opstojalo.

Mnogo vremena, kako smo rekli, nije ipak imala da misli, jer je za desetak časaka stajao Dalekarlijanac pred župnim dvorom.

Gospodja je župnikovica bila sama kod kuće sa djevojkom upravo, kako je to Ingrid željela. Cijelo je već jutro bila zaposlena pripremanjem karmina. Sada je čekala, da dodju gosti, jer je bilo već sve gotovo. Obukla je i crnu haljinu.

Pogledala je pred crkvu, no još se nijesu pokazala nikakva kola. Držala je zato, da će biti najbolje, ako ode opet u kuhinju i ponovno pokuša sva jela. U kuhinji je bila samo jedna djevojka iz istoga kraja otkuda i gospodja i zato je mislila, da s njome prozbori koju pouzdanu riječ.

„Lizo, mislim, da s ovim karminama može svatko biti zadovoljan.“

„Da,“ odvrati Liza, „ja bi samo rado, da ona može pogledati na zemlju i vidjeti, kako ste velike karmine priredili za nju. Ona bi se za cijelo veselila.“

„Ona je sada mrtva,“ nastavi djevojka „i ja za cijelo ne ću reći ništa zla o onoj, koja je istom pod zemlju došla“.

„Dosta sam puta čula radi nje prikora od moga muža“, tužila se gospodja.

Bilo joj je nužno, da s nekim progovori o pokojnici, jer je osjećala grižnju savjesti. Zato je i priredila tolike karmine, jer je mislila, da će se lahko riješiti te grižnje savjesti, bude li se mnogo bavila sprovodom, no nije bilo tako. I njezin je muž trpio od grižnje savjesti i govorio, da kad je nijesu držali kao svoje vlastito dijete, nijesu je trebali primiti.

Zato je i gospodja osjećala potrebu, da s nekim o njoj govori. Htjela je znati, da li i drugi ljudi misle, da nije dosta dobro postupala s njom.

Opazila je, kako je Liza počela marljivo miješati neku kašu, kao da joj je postalo teško da sakrije svoju žalost. Liza je bila vrlo mudro čeljade, koje je dobro znalo, kako će se ponijeti prema svojoj gospodji.

Čovjek bi mislio, poče konačno Liza, „da će netko tko ima majku, koja ga uvijek pazi, da bude čist i uredan, rado ju slušati i sve joj čitati s očiju. Pa ako čovjek uzme jednu djevojku u župni dvor da dobije bolji odgoj, ona bi onda morala nastojati, kako bi bila što korisnija, a ne samo amo tamo lunjati i sanjariti. Baš bi rado znala, šta bi iz nje bilo, da je vi nijeste uzeli. Bila bi se i nadalje skitala s komedijašima i poginula gdjegod na cesti kao slaba leptirica.

Sada dodje preko dvorišta Dalekarlijanac, koji je uza sve to, što je bila nedjelja nosio torbu na ledjima. Lagano je došao na kuhinjska vrata, naklonio se ulazeći, premda mu nitko nije odzdravio. Opazila ga gospodja kao i djevojka, no kada su ga prepoznale, mislile su, da nije nužno prekinuti razgovor.

Gospodji je bilo mnogo stalo do toga, da se razgovor nastavi, jer je primjetila, da će čuti upravo ono, što je potrebno za umirenje njezine savjesti.

„Možda je bolje, da je nema“ — uzdisala je ona.

„Da, to sam upravo htjela kazati milostivoj gospodji, upadne joj u riječ djevojka, — ja mislim, da ima i gospodin župnik iste misli ili će doskora imati. Jer sada će biti mir u kući, a to ga naravski vrlo veseli.“

„Ah da,“ odvrati gospodja, „ja sam na žalost bila prisiljena, da se uvijek borim proti njemu. Za njezina se odijela toliko izdavalo, da je to graničilo s ludošću. A moj je muž ljubomorno nastojao, da dobije toliko, kao i

drugi tako, da je često i više dobila. Dok je odrasla, mnogo je stajala.

„Sada ćete dati njezinu haljinu iz muslina za cijelo Gretici?“

„Da, ili će je nositi Greta ili ja sama.

„Mnogo ne ostavlja sirotica!“

„Ta nitko i ne zahtjeva, da ostavi baštinu“, uvjeravala je gospodja. Bilo bi dosta, da imademo za uspomenu dobru riječ od nje“.

To je zapravo sve bio samo razgovor, kakav se vodi, kada čovjeka savjest peče i komu se čovjek ne može oprijeti. Gospodja nije nikako mislila baš tako zlo.

Medjutim je Dalekarlijanac radio, kao da je obično došao, po poslu. Ogledao se po kuhinji, postavio vreću najvećom pomnjom na jedan stol i počeo odrješivati remen za remenom. Ogledao se još jedanput ne će li ga napasti mačka ili pas, zatim se uspravio i počeo otvarati oba kožna zaklopca, koja su bila omotana mnogim zavezima.

„On se ne treba mnogo žuriti, da otvori vreću,“ reče Liza. Nedjelja je, pa on zna, da mi ništa ne ćemo kupiti.“

Dalje se nije brinula, šta je ludjak nastavio s odrješivanjem remenja. Ona se obratila gospodji. Bila je to dobra zgoda, da joj se omili.

„Ja ni ne znam, da li je uvijek dobra bila s djecom. Cula sam često plakanje i vikanje iz dječijih soba.“

„Kakva je bila njihovoj majci, takva je bila i njima, — mislila je gospodja, „ona plaču i sada dakako, jer je ona mrtva.“

„Ona ne znadu što je njihovo dobro,“ uvjeravala ju djevojka, „no možete biti sigurni, da ne će za mjesec dana nitko više plakati za njom.“

U tom se trenutku okrenule obadvije od štednjaka k stolu, gdje je Dalekarlijanac otvorio veliku vreću. Čule su nešto neobična, nešto kao jecaj ili uzdisaj. Dalekarlijanac je baš skinuo veliki nutarnji pokrovac. Sada se digne iz vreće ranom zorom pokopana hranjenica, sasma onakova, kako su je položili u lijes.

No nije si više bila slična. Bila je mnogo mrtvija, ako se tako smije kazati, nego onda, kada su je zatvorili u lijes,

jer onda je bila još skoro iste boje kao i živa, a sada je bila siva kao pepeo, usne su joj poplavile, a oči duboko upale u očne šupljine.

Govorila nije ništa, no s lica joj se odražavala veliki očaj, kad je pružila sada hraniteljici kiticu myrtinoga cvijeća, izrazom punim predbacivanja.

To je bio čas, koji se nije dao podnijeti. Hraniteljica padne u nesvjest, a djevojka ostane neko vrijeme gledajući ukočeno u kćer onda u majku, pokrije obim rukama lice i skokne u blagovaonicu, te se zaključa govoreći: — Ne, od mene ne će ona ništa, ja ne smijem ostati ovdje!

Ingrid se obrati Dalekarlijancu. „Zatvori opet vreću i nosi me odavle! Čuješ li? Čuješ li? Nosi me odavle! Odnesi me onamo, odkuda si me i donio.“

Sada se začuje glasni štropot kola iz vana. Dalekarlijanac pogleda kroz prozor. Duga je povorka kola dolazila kroz drvored k župnom dvoru. On nije mogao više ni časka dulje krzmati, jer nije ljubio ove ljude.

Ingrid se opet čučne u vreću, a da nije ništa pitala, samo je gorko plakala. Pokrovci se opet zaklope nad njom i on je digne na ledja i ponese van. Gosti, koji su se vozili na karmine, smijali su se „jarcu“, koji se žureo i pred svakim se konjem duboko klanjao.

5.

Majka je Ana Stina stara gospodja, stanovala duboko u šumi. Običavala je doći u župni dvor, da pripomogne kod posla. Kada se tamo peklo ili pralo, bila je prisutna, a često je kao naručena došla iza svojih brežuljaka. Bila je ona i mudra i dobra gospodja, a osobito dobra Ingridici. Zato i zaključi Ingrid, čim je mogla misliti da kod nje potraži zaštitu.

„Slušaj“, rekne ona Dalekarlijancu, „kada dodješ“ na državni drum, moraš zaokrenuti u šumu. Onda ćeš ići ravno i doći do jednoga izvozilišta pijeska. Odanle se vidi mala kućica i onamo ćeš me odnijeti. Tamo ću ti svirati.“

Kratki oštri ton, kojim je govorila svoju zapovijed, dirao jo i nju samu. No nije mogla drugačije, morala je tako govoriti, ako je htjela, da je posluša. Bila je pri-

nuždena zapovijedati čovjeku, ona, koja nema niti prava da živi!

Ne, nikada više ne će ona ni pomisliti, da imade kakvo pravo na život iza svega toga, što joj se sada dogodilo. U tom i leži sva strahota njezinog udesa. Šest je godina bila u župnom dvoru, pa si nije znala steći ni toliko ljubavi, da bi poželili, da pet živi. Koga nitko ne ljubi, nema prava na život.

Naravno da si nije znala protumačiti, otkuda to znade da je tome u istinu tako, no bilo joj je jasno kao sunce. A zaključivala je i po tome, što joj se sve to, što je sada proživjela, savilo oko srca poput željeznog obruča i stezalo ga, kao da ga hoće prisiliti da se smiri. Da, život je ono, što je pred njom zaključano i pravo joj se na opstanak bilo oduzato onim časom, kada je ona istrgnuta raljama smrti osjetila živo veselje k životu.

Bilo je to mnogo gore i mnogo groznije od obične smrtne osude. Osjećala je ona vrlo dobro, da se može prispodobiti drvetu, s kojim se ne postupa običajno, da mu se naime stablo prepili, nego onomu, kojemu se podreže sve korijenje i ostavi u zemlji, da samo od sebe ugine. Drvo se bori i umire, jer ne dobiva više ni hrane ni soka. Ono nastoji, da živi, no lišće biva sve manje, ne tjera nove pupove, već se samo plagano suši. I ono mora póginuti, jer je strgnuto od vrela života.

Napokon položi Dalekarlijanac vreću na kameniti brežuljak pred jednom malom kućicom, koja je stajala duboko u šumi.

Kućna su vrata bila zatvorena, no čim je Ingrid izašla iz vreće, izvuče ključ ispod praga, otključa vrata i unidje.

Ona je dobro poznavala kolibu, kao i sve što se nalazilo u njoj. Ta nije bilo to prvi put, što je ovamo došla tražiti utjehe. Nije to bilo prvi put, što se utekla staroj Ani Stini, da joj se izjada, kako ne može dulje uzdržati kod kuće, jer njezina hraniteljica s njome prestrogo postupa, te da se više ne će vratiti u župni dvor.

Nu svaki ju je put, kada bi došla k njoj, starica razborito uputila i umirila. Zatim bi Ana Stina običavala kuhati strašno jaku kavu i to ne iz prave kave, već iz graška i cikorije, koja je uvijek ulijevala Ingridici nove snage u dušu A konačno bi je dobra starica tako udobrovoljila i rasmijala, da je Ingrid plešući otrčala kući.

Ovaj put bi slabo pomoglo sve da je majka Ana Stina i bila kod kuće i skuhala svoju jaku kavu. No starica je bila u župnom dvoru na karminama, jer župnikovica nije propustila, a da ne pozove sve, koji su ljubili njezinu kćerku. A samo za to, da tim smiri svoju grižnju savjesti.

U kolibici je bilo sve kao i prije. Pa i kada je Ingrid opazila divan s drvenim sjedalom, mačku i samovar za kavu, nije se ipak osjećala utješenom, no vidjela je, da se može ovdje nesmetano podati svojoj tuzi.

I kao da je osjećala neku polakšicu kada nije ni našto drugo mislila, nego na plač i jadikovke.

Ona se požuri do divana, baci se na tvrdo drveno sjedalo i počne gorko plakati.

Za to je vrijeme Dalekarlijanac sjedio vani na kamenu i čekao Ingridicu, mislio je, da će ona izaći i svirati mu, jer se on radi mačke nije usudio ući u kuću. Gusle je već davno izvadio. Pa pošto Ingrid nije došla, počne sam svirati.

Svirao je, kao uvijek čustveno i tiho. Nježni su glasovi dopirali čak do djevojke u kolibici.

Nju je tresla groznica. Tako joj je bilo zlo, kao da se bolest na novo povratila. A sada bi bilo u istinu najbolje, da je groznica opet tako uhvati i potpunoma uništi.

Najednom joj dopre do ušesa guslanje. Na to se uspravi i plašljivo obazre sobom. Zar je to njezin djak? Zar je konačno došao?

No doskora se uvjeri, da to mora svirati Dalekarlijanac, duboko uzdahne i opet legne.

Nije mogla pratiti sviranje. Čim je zaklopila oči, dobivale su gusle glas djakov. Ingrid je razumjela, što on govori. On kori njezinu hraniteljicu, kori ju i govori joj isto tako lijepo, kao nekoč gospodinu i gospodji Blomgren, da treba Ingrid mnogo ljubavi. To je ono, što joj je manjkalo. Zato i nije uvijek svršavala svoj posao, već se dala buniti sanjarenjem. Nitko nije uvidio, kako bi se ona mogla

žrtvovati za onoga, tko je u istinu ljubi. Za njega bi podnijela tugu i bolest, prezir i siromaštvo. Za njega bi bila jaka kao div i strpljiva kao janje.

Ingrid je sasma jasno čula kako je govorio i neki joj mir napunio dušu. Ta sve je to bila istina. Da ju je njezina hraniteljica ljubila vidila bi bila, za što je Ingrid sposobna. No kad se onako postupalo s njom, bila je Ingrid slaba. Da za cijelo, to je sve bila istina.

Grozničave je prikaze ostavile. Ona je sada mirno ležala i slušala djaka.

Htjela je spavati, no neprestano je zapadala u misli, da leži u grobu i da je ono bio djak, koji ju je digao iz lijesa. Smješila se i šaptala s njim. „Gle, čim ja počnem sanjati, uvijek dolaziš baš ti," govorila je ona.

„Uvijek ja dolazim, da ti pomognem, Ingridice" odvratio on. „To ti vrlo dobro znadeš. Digao sam te iz groba, nosio na ledjima i sviram ti, da te umirim. Uvijek sam ja."

To ju je neprestano zbunjivalo i pobudjivalo u njoj osjećaj, da bi morala ustati i svirati Dalekarlijancu. Više je puta htjela, da održi riječ, no nije mogla.

Čim se opet spustila na divan, sanjala je kako je čučnula u vreću i kako je djak nosi kroz šumu. Uvijek je to bio on.

„No to nisi ti bio", rekne mu ona.

„Naravno da sam ja to bio", odvraćao je on i smješio se njezinom protuslovlju. „Ta ti si danomice mislila na mene kroz sve ove godine, onda ćeš jamačno shvatiti, da drugačije nijesam mogao, nego da ti pomognem u tako velikoj pogibelji".

To joj postane posve razumljivo i ona počne uvidjati, da on imade pravo i da je on to u istinu bio.

Bilo je iza toga tako blažena da se s nova probudila. I od ljubavi je zadrhtala na cijelom tijelu. Ljepše joj ne bi moglo biti, da je u istinu vidjela svoga dragana i s njime govorila.

„Zašto ne dolazi on nikada u životu?" pitala se ona poluglasno. „Zašto dolazi uvijek samo u mojim snima?"

Nije se usudila pomaknuti. Mogla bi poplašiti ljubavni osjećaj. Činilo joj se, kao da joj je na rame sjela

neka plašljiva ptica i bojala se da je ne potjera. Kada bi se makla, mogla bi ona odletjeti i onda bi je opet preuzela žalost.

Kada se posve probudila, bio je sumrak u kolibici. Morala je dakle prospavati cijelo popodne i cijelu večer, jer u to se doba smrkne tek oko deset sati.

Guslanje je prestalo i Dalekarlijanac je otišao svojim putem. No majka se Ana Stina još nije povratila. Izostati će sigurno cijelu noć.

Ingridicu nije ništa smetalo. Željela si je samo sna, jer se bojala žalosti i zdvojnosti, koja će zavladati s njome, čim se probudi.

Najednom opazi nešta osobita, što ju je prenerazilo. Tko je to zatvorio vrata? Tko ju je pokrio rubcem majke Ane Stine? I tko je metnuo na klupu kraj nje komad tvrdoga kruha?

Zar je to sve učinio „jarac" za nju?

Na časak je pomislila da san i život stoje skupa jedan kraj drugoga. San je stajao sjajan smješeći se i sipajući na nju svu sreću ljubavi. No i siromašni, tvrdi i surovi život je došao u lahkom svjetlu prijaznosti, da joj pokaže kako nije tako zlo s njome mislio, kako joj se još sada moglo pričiniti.

6.

Ingrid i majka Ana Stina putovaliu kroz crnu šumu. Već su probdile četiri dana na putu i spavale su tri noći na plastovima sijena. Ingrid je izgledala umorno i izmučeno, lice joj je bilo prozirno blijedo, a upale oči sjale su joj grozničavo. Od vremena je do vremena bacala Ana Stina na nju kradomice pogled i molila se Boga u srcu, da uzdrži snagu djevojke, da se ne sruši i ne umre na na kakvoj hrpi mahovine. Časomice bi se zastrašenim izražajem obazirala, jer nije mogla savladati osjećaj, da grozna smrt ne ide za njima kroz šumu, da odnese djevojku, koja joj bila namjenjena božjom voljom.

Stara je Ana Stina bila malena i široka, a imala je četverouglato lice. No izgledala je tako pametna, da ju je to skoro poljepšavalo. Sujevjerna nije bila. Stanovala je sama usred

šume i nije se bojala ni vještica, ni duhova. No idući ovako pokraj Ingridice, osjećala je, kao da joj je netko rekao, da ova, što kraj nje ide, ne pripada više ovome svijetu. Taj ju je osjećaj obuzeo u ponedeljak u jutro, kada je našla djevojku u svojoj kolibi. Ona se nije vratila u nedelju na večer, jer je dolje u župnom dvoru gospodja opasno obolila, pa jer je Ana Stina bila vješta kod bolesnika, ostala je preko noći, da bdije nad njom. Bolesnica je buncala cijelu noć, da joj se ukazala Ingrid, što ali starica nije mogla vjerovati.

Pa kada se napokon kući povratila i našla u svojoj kolibici djevojku, htjela je odma hotići u župni dvor i najaviti da bolesnica nije vidjela sablast. No na te je riječi Ingrid zapala u takovo stanje, da se starica pobojala, da bi mogla putem utrnuti poput svijeće i umrijeti kao ptičica u krletci. Izgledalo je kao da smrt kruži oko djevojke i nastoji kako bi je ugrabila i zato starica čvrsto odluči, da na djevojku pazi i da ju brižno njeguje, ne bi li ostala na životu. Njezino je časovito stanje bilo takovo, da je Ana Stina i sama dvojila je li ona sablast ili nije, tako je malo života u njoj bilo.

Za to nije htjela da s njom raspravlja razborito, nego pristane na njezin zahtjev, da nitko ne sazna, da ona još živi. No starica je uza sve to razmišljala, što bi sada najbolje bilo za Ingrid učiniti. Imala je sestru, koja je na nekom velikom imanju u Dalekarliji bila ključarica i ona odluči, da ode s Ingridicom onamo i da nagovori sestru Stafvu, da pribavi djevojci kakovu službu na tom imanju. Ingridica će se zadovoljiti najneznatnijim mjestom sluškinje. Drugo što nije ona znala izmisliti.

Sada su bile na putu k tom imanju. Majka je Ana Stina poznavala cijeli predjel tako dobro, da nijesu morale izaći na državnu cestu, nego su zajedno putovali osamljenim šumskim stazama. No pri tom im je zlo išlo. Cipele su im bile stare i poderane, odijelo zamazano i iskidano. Neka mala, zlobna jelova grančica rasparala je Ingridici cijeli rukav njezinoga kaputića.

Na večer četvrtoga dana izadju napokon iz šume na neku visočinu i opaze pred sobom duboku dolinu s jezerom.

Blizu žala istoga nalazio se visoki otočić na kojemu je stajala bijela gospodska kuća.

„To je Munkhyttan“, rekne Ana Stana, „i ondje stanuje moja sestra.“

Sada su one nastojale, koliko je bilo moguće, da urede svoje odijelo. Omotale si rupce oko glave, očistile cipele u mahovini i oprale lica u jednom gorskom potoku. Majka Ana Stina načini na Ingridičinom rukavu jedan nabor, da sakrije poderano.

No ona uzdahne, kada ju je pritom pogledala, a srčanost i nada je skoro ostave. Ne zato, što je izgledala nekako osobito u prevelikim haljinama, koje joj je ona posudila i koje joj naravno nisu pristajale, nego, jer se bojala, da joj sestra Stafva ne će Ingridice primiti u službu, jer nije bilo u njoj ništa više, doli jednog daška. Ova djevojka nije mogla učiniti ništa više od malenog bolesnog leptira.

Svršivši opremljanje, sidju s brijega prema jezeru i zadju nakon kratkoga puta na gospodsko imanje.

Ah kakav je to spajiluk bio!

Pred njima su se protezale velike zapuštene oranice, koje je malo po malo opet prekrila šuma. Most, koji je vodio na otok, bio je tako trošan, da su se morale bojati, da se ne sruši prije, nego ga predju. Veliki je drvored, koji je vodio od mosta k dvorcu, bio zarašten travom poput kakvog starog bedema, a baš preko puta je ležalo od vjetra srušeno drvo.

Na tome je otoku bilo u istinu lijepo, tako lijepo da je na njemu mogao stajati gospodski dvorac. No u bašći ne bijaše ni jednoga uzgojenoga cvijeta, u velikom je parku drveće gušilo jedno drugo, a po zelenim su vlažnim zidovima puzali crni puževi.

Majka se Ana Stina uznemiri opazivši tu propast, te promrmlja: „Šta je to? Zar je sestra Srafva mrtva? Zar je ona sve to tako zapustila? Kad sam bila pred trideset godina posljednji put ovdje, vidjela sam naravno sve drugačije. Što se je, za volju božju moglo dogoditi sa Stafvom?“

Ona nije mogla pojmiti, da je mogao nastati toliki nered u mjestu, gdje Stafva živi.

Ingrid je išla lagano i okljevajući za njom. Onaj čas kada je postavila nogu na most, opazi, kako ne idu samo one dve, već ide i treći preko njega. Najprije je susrela nekog čovjeka, poslije se taj okrenuo i počeo je slijediti.

Nije čula nikakove korake, no mogla je jasno vidjeti, kako njezin novi pratioc ide pokraj nje.

Jako se prestrašila i htjela zamoliti majku Anu Stinu, da se povrate, htjela joj je reći, da je ovdje sve začarano i da se ne usudjuje, dalje ići. Ali prije no što je mogla izgovoriti i jednu riječ, dodje njezin pratioc tako blizu, da ga je mogla prepoznati.

Sjenovita je prikaza postajala sve jasnija i jasnija i konačno prepozna u njoj Ingrid, da je to on, on, da je to djak!

Pa kada je vidjela, da on kraj nje ide, uzmakne sve ogavno i neprijazno pred sjajnim i svečanim, što je ležalo u tome, kako joj on dolazi u susret, da je pozdravi. Sada je čvrsto vjerovala, da ju je on ovamo doveo.

On je s njom išao preko mosta, kroz drvored, dapače i u kuću.

Nije mogla odoljeti, da glavu ne nakreće neprestano prema lijevoj strani. Ta odavle joj se ukazivalo tako jasno njegovo lice i bilo je sasma blizu njezinoga obraza. Još jasnije nego njegovo lice vidjela je neki čudnovati smješak, koji joj se približavao njegovim poljubcem. No toga bi nestajalo, čim bi se ona sasma okrenula, da ga svega posvema vidi. Ne nije bilo ništa, što bi se moglo posve jasno i stalno vidjeti. Samo kada je ravno gledala, pojavila se prikaza opet jasno i blizu pokraj nje.

Taj, koji ju je pratio, nije govorio. On nije ništa niti radio, već se samo smješio, no i to joj bijaše dosta. Potpunoma joj dostajalo i uvjeravalo, da je ipak netko na svijetu, koji ju ljubi odavnom ljubavlju.

Njegovu je blizinu smatrala tako realnom, da je bila tvrdo osvjedočena, kako je on zaštićuje i bdije nad njom. I pred ovim blaženstvom uzmakne sav očaj, kojeg su u njoj pobudile okrutne riječi njezine braniteljice.

Ingrid se osjećala, kao preporodjena. Ona imade opet pravo na život, jer ju netko ljubi.

I te su misli prouzročile, da je u kuhinju Munkhyttana stupila lahkim crvenilom na obrazima i sijevajućim sjajem u očima. Bila je mekana, nježna i prozirna, a lijepa kao tek razcvala ruža.

Jedva se snašla, gdje se nalazi, a ono sanjarenje, u kome se nalazila, izčezlo je tek onda, kada je opazila, na svoje čudo, kraj štednjaka drugu Anu Stinu, malenu, široku, s velikim četverouglastim licem, upravo kao i prvu. Samo e ta druga izgledala nešto finija u svojoj bijeloj kapi i crnome odijelu.

Ingridici se tako miješalo i motalo u glavi, da je trebala dugo vremena, prije no što joj je postalo jasno, da to mora biti gospodjica Stafa.

Ona je osjećala na sebi pogled gospodjice Stafve i htjela se sabrati, da ju pozdravi, premda joj ništa više na svijetu nije važno bilo, samo kada je on k njoj došao.

Kraj kuhinje bijaše malena sobica s modrikastim pokućtvom. Ovamo ih uvede i podvori sa kavom gospodjica Stafva.

Majka Ana Stina započne odmah svojom misijom.

Govorila je dugo, rekla je, da znade, kako je njezina sestra u milosti kod milostive gospodje Bergrat i kako je sigurna, da joj dobro povjerava djevojku.

Zatim stane hvaliti Ingridicu i osvjedočavati ju, da je valjana djevojka. Do sada je služila u nekom župnom dvoru, no rado bi, pošto je odrasla, nešta poštena naučiti. A ona ju je, majka Ana Stina, rado ovamo, povela gdje će više, nego drugdje naučiti.

Gospodjica Stafva nije odvratila doduše ništa, no pogled joj nije sakrivao začudjenja, kako nije ona, koja je služila u župnom dvoru, imala svojih vlastitih haljina, nego je morala posuditi odijelo od majke Ane Stine.

Na to ispripovijedi starica, kako je djevojci išlo, kako je ona ostavljena od svojih, sjedila u šumi. Pripovijedala je i to, kako je i prije često puta k njoj došla, mnogo jutro i mnogu večer, da pogleda staru Anu Stinu. Zato je ona već više puta poželila, a i ponadala, da će joj svojom pomoću priskrbiti dobro mjesto.

Gospodjica Stafva je ipak mislila, da je šteta, što su načinile toliki put, da nadju dobru službu.

Sada uvidi majka Ana Stina, da je s njezinom stvarju zlo i počne uzdignutim glasom: „Ti si sjedila ovdje u velikoj udobnosti i ugodnosti dugo i dugo vremena, dok sam se ja borila u velikom sišomaštvu. No nikada još do dana današnjega nijesam te molila ni zašto. Hoćeš li me sada otpraviti kao kakvu prosjakinju, kojoj se dade jesti i ništa više?“

Gos podjica Stafva se lahko nasmješi, a zatim nastavi: „Sestro Ana Stino, govoriš li mi ti istinu. I ja sam iz Raglunde, pa bih rado znala u kojoj seljačkoj kući ničuju ovakve oči i ovakova lica.“

I pokazujući na Ingridicu nastavi: „Razumijem dobro Ano Stino, da želiš pomoći jednoj, koja ovako izgleda, nu ne poimam, kako možeš misliti, da ti je sestra postala tako slabe glave, da bi se dala prevariti.“

Sada se prestraši majka Ana Stina tako, da nije ništa više mogla govoriti, no Ingridica zaključi, da se starici povjeri i počne pripovijedati svojim tihim, lijepim glasom svoju pripovijest.

Kada je sa nekoliko riječi saopćila, kako je bila položena u grob i kako je došao Dalekarlijanac te je spasio, pocrveni ključarica Stafva tako, da se morala sagnuti, kako se to ne bi opazilo. To je samo časak potrajalo, a moralo je ipak značiti nešto dobra, jer je sada gospodjica Statva izgledala vrlo prijaznija.

Ona počne odmah temeljito propitkivati o svemu, o svemu je htjela znati, nije li se Ingrid bojala ludjaka.

Ta ne, to nije bilo ni najmanje opasno. On i nije sasma lud, osvjedočavala ju Ingrid, ta on umije da kupuje i prodaje. On je samo smušen.

Najteže je Ingridici bilo da ispriča ono, što je čula od svoje hraniteljice. No ona i to prikaže istinito, premda jecajućim glasom.

Sada pridje gospodjca Stafva k njoj, turne joj rubac sa glave natrag i pogleda joj u oči. Udari je milo po obrazu i reče: „To možete pre- skočiti, ako hoćete, to ne moram znati. A sada će mi oprostiti moja sestra i gospojica Ingrid,“ dometne ona, „jer moram odnijeti njezinoj milosti kavu.“ No doći ću odmah natrag i saslušati nastavak.“

Vrativši se, rekne, da je pripovijedala gospodji Bergrat o djevojci, koja je bila položena u grob i sada bi ju i gospodja rado vidjela.

One podju stubama u gornji sprat i udju u mali salon gospodje Bergrat.

Majka Ana Stina ostane u ovoj lijepoj sobi pri vratima, Ingridica nije naprotiv bila ni malo plašljiva, već je išla ravno do stare gospodje i pružila joj ruku. Pred drugima bi se ustezala, koji ne izgledaju tako otmjeno, no u ovoj kući nije osjećala nikakvog straha. Osjećala je samo veliku sreću, što je došla u tu kuću.

„To je dakle ta mala prijateljica, koja je bila zakopana?“ upita gospodja Bergrat i kimne joj prijazno. „Hoćete li sjesti k meni i pripovijedati mi svoju pripovijest? Ja živim tako jednostavno, da niti šta vidim niti čujem.“

I Ingridica počne s nova da pripovijeda. No još nije daleko došla, kad je prekinu u govoru. Njezina milost učini isto tako s njom kao i Stafva. Ustane, turne joj rubac natrag i pogleda joj u oči.“

„Da, da,“ rekne njezina milost sama sebi, „ja to poimam. Ja to razumijem , da je on slušao ovakove oči.“

Prvi je put u životu bila Ingridica slavljena radi svoje hrabrosti. Gospodja je Bergrat smatrala to veoma odvažnim, što se je ona povjerila jednome ludjaku.

„Ako bi se onda bila imala čega bojati“, odvrati Ingrid „bilo bi to u prvom redu, da bi me mogli vidjeti ljudi onakovu, kakova sam onda izgledala. On ne bijaše ni malo opasan, dapače bio je skoro pametan i kraj toga tako dobar.“

Njezina je milost htjela znati, kako se on zove, no Ingrid nije to znala. Nikada nije čula drugo ime nego jarac.

Više je puta pitala Bergratica, kako je obučen, kada ide po trgovini. Nije li ona njega imsjehivala? A nije li izgledao strašan, taj „jarac“? Nešta je osebujnoga ležalo u tonu, kako je ona izgovarala riječ „jarac“. Izgovarala je to ime neizrecivom gorčinom, a ipak je neprestano opetovala.

Ne, Ingridici nije izgledao strašan. A i ona se nikada nesretnicima ne ismijava.

Izraz je gospodje Bergrat bivao sve miliji, što je dulje govorila s Ingridicom.

„Moja se mala prijateljica mora da razumije u postupak s ludjacima“, reče ona. „To je veliki dar. Većina se ljudi boji takovih siromašnih ljudi.“

Gospodja je saslušala s velikim zanimanjem cijelu Ingridičinu pripovijest i sjedila zamišljeno.

„Pošto moja mlada prijateljica sada neima doma“, rekne ona, molim ju, da ostane kod mene. Ja stara gospodja sjedim ovdje sama osamljena i ostavljena. Budite mi drugaricom. Dat ću vam sve, što vam je potrebno. Jeste li vi sporazumna? Može doći vrijeme,“ nastavi njezina milost, „da ćemo morati obavjestiti vaše hranitelje, da ste još na životu, no za neko vrijeme može ostati kako jest, da se možete podpuno umiriti. A moja mlada prijateljica neka me zove tetkom, no kako ću ja nju da nazovem“?

„Ingrid, Ingrid Berg.“

„Ingrid,“ ponovi njezina milost zamišljeno. „Radje ću te drugačije zvati. Kada si ovako unišla svojim zvjezdanim očima, pomislila sam, da se zoveš Mignon.“

Kad je djevojka shvatila, da će ovdje u istinu naći novi dom, pričini joj se to kao neka nova nagrada zato, što je ovamo dovedena na ovako nenaravan način. I ona se zahvali šapčući svome nevidljivom zaštitniku, prije nego Bergratici, ključarici Stafvi i majci Ani Stini.

* * *

Ingrid je ležala na postelji s nebom, skupivši se na poldrug rifa visokim jastucima i imala je plahte sa širokim rubovima i svileni pokrivač sa švedskom krunom i franceskim ljiljanima. Postelja je bila tako široka, da se mogla leći na nju kako je htjela ili uzduž ili poprijeko, a bila je tako velika, da se morala na nju popeti pomoću stolice. Na svodu lebdio je jedan Amor i držao šarene zavjese, koje su se spuštale nad nju, a na uglovima su kreveta sjedile male Amorette i pridržavali ih na lukovima u visini.

U toj sobi, gdje je stajao krevet, bio je i stari ormar iz citronovog drva. Iz njega je mogla Ingrid izvaditi,

što joj se svidjelo, a zatim je bio ormar pun muselinskih odijela, koja su vrlo znatiželjno očekivala, koje će od njih da obuče. Kada bi se jutrom probudila, stajao je pokraj nje sjajan srebrni pladanj s kavom u starom porculanskom posudju iz Istočne Indije. I svako su se jutro zabavljali njezini zubići griskanjem finoga bijeloga pšeničnoga kruha i inog peciva. Danju bi se ona obukla u lagano muselinsko odijelo. Kosu je u zatiljku visoko začešljala i okupila oko čela vijenac samih pramića.

Na stijeni je medju prozorima visilo ogledalo s uskim staklom i širokim okvirom i tu se je mogla pogledati, pokloniti svojoj slici, te reći: „Jesi li ti to? Zar si ti to u istinu? Kako si ti došla ovamo?“

Preko dana, kada bi Ingrid ostavila svoju postelju s nebom, običavala bi sjediti u elegantnom salonu i vesti ili slikati na svili, pa kada bi se i toga zasitila, svirala bi gitaru i pjevala kraj nje mile pjesmice, ili bi je Bergratica učila francuski, uživajući u tome, što će iz nje načiniti otmjenu gospodju.

No uza to je ostao za nju to začarani dvorac. I teško joj je bilo, da se oslobodi te misli. Osjetila je to odmah, čim je došla ovamo i to je čuvstvo nije ostavljalo.

Nitko nije dolazio, nitko odlazio. U toj se velikoj kući živilo samo u nekoliko soba, dok u ostale nije nitko zalazio. Nitko nije išao u vrt, nitko ga nije obrádjivao. Na dvoru je bio samo jedan sluga i jedan stariji čovjek, koji je sjekao drva. I ključarica Stafva imala je samo dvije sluškinje, koje su joj pomagale u kuhinji i gospodarstvu.

No na stolu su bila uvijek birana jela, a njezina milost i Ingrid imale su uvijek odijela kao otmjene gospodje. I ako sada, na ovom starom imanju nije uspjevalo ništa, bilo je ipak povoljno tlo za sanjarenje. Pa i ako se nijesu uzgajale druge biljke, brinula se Ingrid tim više za svoje ružice sanja. One su rasle oko nje, čim je imala koji čas vremena da bude na samu, te su gradile nad njom čitavi svod.

Okolo naokolo otočića, gdje se je drveće sagibalo k vodi, pružajući duge grane preko trstike i gdje je neprestano bujalo gusto grmlje, bio je jedan uski puteljak, kojega

*

je Ingrid osobito ljubila. Sve joj se ovdje pričinjalo vrlo čudnovatim i stabla drveća, pokrivena korom ispisanom urezanim slovima, stare klupe i odmarališta, trule sjenice, koje su izgledale, kao da će se svaki čas srušiti i u koje se ona nije usudila zalaziti.

Nije li bilo neobično predstaviti si, da je ovdje nekada vladao veseli život, oduševljenje i ljubav! Da taj dvorac nije začaran od vijeka!

No sada je bila začaranost najjača. Ovdje bi joj dolazilo ono lice sa smješkom. Ovdje je mogla, da zahvaljuje djaku, što ju je dopratio ovamo, gdje je bila tako sretna, gdje su je ljubiti i nastojali, da zaboravi, kako su joj drugdje bili tvrdi i zli. Bez njega i bez njegove pratnje bilo bi joj posve nemoguće, da ovdje ostane!

Znala je ona posve dobro, da to mora da je on. Nikada joj prije ne bijahu misli tako uzbudjene, premda je uvijek mislila na njega. Nikada prije nije osjećala, da bi joj bio tako blizu, da bi je tako zaštićivao.

Želila je da znade samo jedno! Kada će u istinu on doći. Jer da će doći bila je čvrsto uvjerena. Ostajalo joj je jedino to, što je on ovdje u ovim drvoredima ostavio dio svoje duše

* * *

Prošlo je ljeto i jesen i približavao se Božić.

»Gospodjice Ingrid«, reče ključarica Stafva jednoga dana nešto tajinstveno, »mislim, da bi morali znati, da mladi gospodin, čije je to imanje, dolazi o Božiću uvijek kući. Do sada je barem svaki put tako uradio«, dometne uzdahnuvši.

»A njezina mi milost nije nikada kazala, da imade sina! rekne Ingrid.

No iznenadjena baš nije bila. Mnogo bi radje bila odvratila, da to znade već odavna.

»Do sada nije nitko ništa o njemu spomenuo pred gospodjicom Ingrid«, nastavi Stafva, »jer je zabranila njezina milost, da govorimo o njemu«.

Više nije htjela da kaže ključarica Stafva. A Ingrid se nije usudila, da pita dalje. Veselila se, što znade bar nešto izvjesnog. Pojačala je svoje nade u tolikoj mjeri, da se bojala u sebi razočaranja. Da začuje pravu istinu, moglo bi

biti zaista lijepo, no isto je tako moglo biti i gorko i razoriti sve njezine lijepe snove.

Iza toga je razgovora bio on kod nje dan i noć. Jedva je smogla vremena da govori s drugima, tako je morala neprestano da bude s njim.

Jednoga dana opazi, kako se čisti snijeg iz drvoreda. Ona se prepane. Ima li on doći?

Dan zatim sjedila je njezina milost rano kod prozora i gledala van na put. Ingrid se sjela dublje u sobu. Nemir je njezin bio toliki, da se nije usudila ostati kod prozora.

»Znadeš li, koga iščekujem, Ingrid?« upita iznenada Bergratica.

Djevojka ponikne, nije imala srčanosti, da glasno odgovori.

»Je li ti rekla ključarica Stafva, kako je moj sin čudnovat?«

Ingrid strese glavom.

»Vrlo je čudnovat — — on — — ne mogu ti govoriti o tome, ne mogu — — — vidjet ćeš već i sama«.

To je potresno zvučilo. Ingridicu obuhvati neka neugodna strava. Što je to bilo, što je učinilo na ovome dvorcu sve tako čudnovato nejasnim? Ili zar je bilo štogod toli strašnoga, što još nije znala? Jesu li bili razdvojeni majka i sin? Što je bilo, što je bilo?

Čas je bila puna bučnoga veselja, u slijedećem bi pako času osjećala, kao da je trese groznica! Morala si je predočivati cio niz prikaza, da ostane sigurna, e je to baš djak, što će doći.

Zašto je baš mislila, da mora on biti sin ove kuće, o tome si nije znala podati računa. Po onome, što je ona znala, mogao je to biti upravo tako i netko drugi. O Bože, teško li bijaše, što nije nikada čula njegovo ime!

Kako je dug bio taj dan!

Sjedile su do večeri šutke u neprestanom iščekivanju.

U dvorište udje sluga sa božićnim drvcem na kolima i konj stane u dvoru, gdje je trebalo odložiti.

»Ingrid«, vikne njezina milost strogim glasom, »skokni dolje i reci Andreu, da smjesta odvede konja. Odmah! Odmah!«

Djevojka sidje niz stube i stane na verandi. No kada je došla onamo, zaboravi to doviknuti sluzi. Tik iza kola opazi visokoga čovjeka u bijelome kožuhu sa vrećom na ledjima. Nije trebala da vidi, kako se on naklanja i naklanja, da ga opet prepozna.

— Ali, ali — metne ona ruku na čelo i stane duboko disati. Zašto da to poruči? Zar ju je njezina milost ovamo poslala radi ovoga čovjeka? Pa zašto je sluga, odveo tako brzo konja? A zašto je skinuo kapu i pozdravio? Što imadu ovi ovdje na dvorcu zajedničkoga s tim ludjakom?

Sada joj bane pred oči istina i ta ju tako porazi i uništi, da bi mogla vriskati. Nije nad njome bdio njezin dragi, ne, taj ludjak je to bio. Pa jer je govorila o njemu tako dobro, mogla je da ostane ovdje. Njegova je mati htjela da dovrši dobro djelo, koje je on počeo!

Taj »jarac« bio je mladi gospodin!

K njoj pako ne će nitko doći, nitko je nije pratio, nitko iščekivao. Bile su to sanje, tlapnje i zavaravanja.

Ah kako je to bilo gorko! Da ga barem nije očekivala!

No noću, kada je Ingridica ležala iza šarenih zastora u svome krevetu s nebom, sanjala je neprestano, da je vidila, kako je došao djak. »To nisi ti bio, koji je došao«, rekla je ona. »Ipak sam ja to bio«, odvrati on. I u snu mu je vjerovala.

7.

Jednog je dana u prvome tjednu iza Božića sjedila Ingridica vezući kraj prozora u malome salonu. Njezina se milost smjestila kraj stola i plela kao obično. U sobi je vladala duboka tišina.

Mladi je Hede bio već cijeli tjedan kod kuće i za cijelo to vrijeme nije ga Ingridica ni jedanput susrela. I kod kuće je živio kao seljak, spavao je u služinskoj sobi i jeo u kuhinji. K svojoj majci nije nikada došao.

Ingridica je osjećala vrlo dobro, kako su Bergratica i ključarica Stafva očekivale od nje, da će učiniti nešto za bolestnika ili ga barem nagovoriti, da ostane kod kuće. Izjedala se, što joj se činilo nemogućim, da ispuni ta očekivanja. — Zdvajala je radi same sebe, radi nemoći s koje je patila, odkada su joj bile uništene sve njezine nade.

Toga je dana unišla ključarica Stafva i saopćila, da Hede sprema torbu za odlazak. Dakle ne ostaje ni toliko kao inače, dometne ona, pogledavši predbacivajućim pogledom Ingridicu.

Ingridica je dobro znala, što od nje očekivaju, no nije mogla ništa da učini. Nastavila je bez ijedne riječi svo posao.

Ključarica Stafva ode, a u sobi zavlada opet grobna tišina.

Ingridica zaboravi posve, da nije sama. Zapala je u takovo stanje, u kojemu su se složile sve njezine žalosne misli u jednu sanju.

Vidila je sebe, kako putuje kroz cijeli dvorac, kroz bezbroj dvorana i soba. Svuda je pokućtvo bilo prevučeno sivim suknom, a ogledala i svijećnjaci zavješeni. Na podu je ležala debela prašina, koja se uzvitlala, kad je ona prolazila.

Konačno dodje u sobu, u kojoj nije još nikada bila, u posve malu izbu, čije su stijene bile posve crne. Razmotrivši točno uvjeri se, da nijesu zidovi crno bojadisani, a niti nijesu prevučeni crnim suknom, već da su crne od šišmiša, koji su po zidovima i po stropu visjeli jedan do drugoga; cijela ta soba i ne bijaše ništa drugo, doli veliko obitavalište šišmiša.

Na jednome je prozoru manjkalo staklo, pa je bilo razumljivo, kako su unišle te životinje u tolikom broju, da su prekrile cijelu sobu. Visjele su u tvrdnom zimskom snu i ni jedna se nije ni maknula, kada je unišla Ingridica.

Obuze je tako strašan užas, da je drhtala na cijelom tijelu. Ta množina životinja, što ih je vidjela tako jasno pred sobom, kako vise, bila je veoma odvratna. Sve su skupile crna krila kao kabanice oko sebe i visjele, zakvačivši se jednim prstom po stropu i po zidovima.

Vidjela je tako jasno, da je počela misliti, znade li i ključarica Stafva štogod o tome, da su šišmiši zauzeli cijelu jednu sobu. Ona podje dakle u duhu k njoj i upita je, da li je već bila u toj sobi i vidjela sve te životinje.

»Ah, naravno da sam ih vidjela«, odvrati ključarica Stafva, »ta to je njihova soba. Zar vi ne znate, da ovdje na ladanju ne ima ni jednog starog dvorca, u kome ne bi bila prepuštena jedna soba šišmišima?«

»Ne, to nijesam još nikada čula«, rekne Ingrid.

»Dok budete toliko živjeli na svijetu kao ja, onda ćete vidjeti, da sam rekla istinu«, odvrati ključarica Stafva.

»Ne pojimam, kako se može takva što podnijeti«, klikne Ingridica.

»Moramo«, rekne ključarica Stafva, »ti šišmiši pripadaju gospodji Sorge, a ona nam je zapovijedala, da ih primimo«.

Ingridica opazi, da ključarica Stafva ne će više da o tome govori, zato se sjedne opet k svome vezivu razmišljajući, tko je ta gospodja Sorge, koja je ovdje imala toliku vlast, da je mogla prisiliti ključaricu Stafvu, da šišmišima prepusti cijelu jednu sobu.

Kako se posve prepustila tim mislima, opazi kako su pred verandom stale na pola crno pokrivene saonice, koje su vukli crni konji.

Vidjela je, kako je izašla ključarica Stafva i kako se duboko poklonila. Sa saonica je sišla stara gospodja u dugoj crnoj baršunastoj kabanici sa mnogo ogrlica. Bila je gurava, a hodala je veoma teško.

Jedva je mogla dizati toliko noge, da se je uspinjala stubama.

»Ingrid«, reče sada Bergratica i digne oči sa svoga pletiva, »čini mi se, da čujem gdje dolazi gospodja Sorge. To je moralo biti njezino zvonce. Jesi li opazila, da njezini konji nemaju nikada velikih zvona, već samo jedno malenomaleno zvonce? Ali zato ju se svejedno dobro čuje! Idi dolje u predsoblje i pozdravi je dobrodošlicom!«

Kada je Ingridica došla u predsoblje, stajala je gospodja Sorge na verandi i razgovarala sa ključaricom Stafvom. One je nijesu opazile.

U čudu opazi Ingridica, da je gurava stara gospodja nešto sakrila pod mnogim ogrlicama, što je nalikovalo na crno sukno. Očito, da je bilo brižno podmetnuto, e se ne bi opazilo. Tek nakon nekog vremena otkrije Ingrid, da su

velika crna krila kao u šišmiša, koje je ona htjela da sakrije na taj način. Sada je djevojka postala još znatiželjnijom za gospodjom Sorge i nastojala je da joj vidi lice. No to je bilo nemoguće, jer je ova gledala u dvorište. Opazi jedino to, kada je pružila ruku za ključaricom Stafvom, da imade kažiprst mnogo dulji od ostalih i da taj svršava dugom zavinutom pandjom.

»Da li je ovdje, na ovome dobru još sve pri starom?« upita ona.

»Da, milostiva gospodjo Sorge«, odvrati ključarica.

Vi nijeste cvijeća gojili i nijedno drvo posadili? Nijeste popravili most, niti pokosili travu iz drvoreda?«

»Ne, milostiva gospodjo«.

»Sve je kako mora da bude«, rekne gurava gospodja. »Nijeste se odvažili niti da tražite nova nalažišta kovina, niti da iskrčite šumu, koja zarašćuje oranice?«

»Ne, milostiva gospodjo«.

»Nijeste zdence čistili?«

«Ne, nismo zdence čistili«.

»Ovdje je dobro mjesto«, reče gospodja Sorge, »ovdje mi godi. Za koju će godinu ovdje tako izgledati, da će moje ptice moći nastaniti cijeli dvor. Vi ste veoma dobra mojim pticama, ključarice Stafvo«.

Kod te se pohvale ključarica ponizno naklonila.

»A kako je inače ovdje«, upita dalje gospodja Sorge. »Kako ste proslavili Božić?«

»Božić smo sproveli na naš obični način«, odgovori ključarica Stafva. »Njezina milost sjedi gore i plete tiho dane i dane misleći samo na svoga sina i ne zna ni za kakav blagdan. Božić nam je prošao kao i svi ostali dani. Bez darova i bez sjaja«.

»Bez božićnoga drvca i bez svečana objeda?«

»Kao i bez službe božje, milostiva gospodjo, dapače nijesmo na Božić u jutro ni prozore rasvjetili«.

»Zašto, da gospodja Bergrat i svetkuje, kada joj Bog ne će da ozdravi sina? rekne gospodja Sorge.

»Pa da, zašto bi?«

»Čini mi se, da je opet kod kuće? Možda mu je ipak bolje?«

„Ne, nije mu bolje. On je uplašen kao i prije".

„Živi li još uvijek kao seljak? Zar ne ide u sobu?"

„Ne možemo ga namamiti u sobu. On se boji od njezine milosti, kako je poznato milostivoj gospodji".

„On jede u kuhinji i živi u službinskoj izbi?...".

„Da, tako živi".

„I ne znate ništa, što bi moglo koristiti njegovom oporavku?"

„Ne znamo ništa, nijesmo tome vješti.

Gospodja je Sorge časak šutila. Kada je ponovno progovorila, imao joj je glas oštar i opor zvuk.

„To je sve lijepo, ključarice Stafvo, no ipak nijesam posve zadovoljna s vama.

Kada je to izgovorila, okrene se Ingridici i pogleda joj oštro u oči.

Ingridica se prenerazi. Gospodja je Sorge imala maleno navorano lice tako stisnuto i nisko, da se je donja čeljust jedva vidjela. Zubi su joj nalikovali na pilu, nad gornjom je usnom imala guste dlake. Obrve su joj bile iz jednoga jedinoga debeloga čuperka. Koža joj je bila smedja.

Prva misao Ingridičina bijaše, vidi li i ključarica Stafva isto kao ona? Ta gospodja Sorge ni nije čovjek! Ona je životinja!

Gospodja Sorge otvori usta, dok ju je Ingridica promatrala tako, da joj je mogla vidjeti zube.

„Kada je ova došla", rekne ključarici Stafvi", „mislili ste, da je poslanica. Mislili ste, da joj u očima čitate, kako je božjom voljom došla, da ga spasi. Ona je vješta ludjacima. No, pa kako je išlo?"

„Nije išlo nikako. Ona nije za njega ništa učinila".

„Ja sam se zato brinula", rekne gospodja Sorge". „Moja je zasluga, što joj nitko nije kazao, zašto je ovdje pridržana. Da je to znala, ne bi si dočaravala tako ružičaste sanke, da će ovdje sresti onoga, koga ljubi. Da se nije ničemu nadala, ne bi bila doživila toliko razočaranje. Pa da je to razočaranje nije posve uništilo, možda bi ipak mogla štogod učiniti za ludjaka, dok ga ovako nije ni pogledala. Ona ga mrzi, jer nije onaj, koji bi morao da bude. To je moje djelo, ključarice Stafvo, to je moje djelo."

„Milostiva gospodja razumije svoje stvari", reče ključarica Stafva.

Gospodja Sorge izvuče čipkasti rubac i osuši si njime oči. To je izgledalo kao izražaj uživanja.

„No kako bilo da bilo", nastavi ona, „sada se više ne trebate nepotrebnom žalosti mučiti radi toga, premda vam nije pravo, što sam uzela za svoje ptice cijelu sobu. Ne svidja vam se ni to, što ću ja doskora zauzeti cijelu ovu kuću. To znadem posve dobro. Vi i vaša gospodja mislili ste me prevariti. No sada je svršeno!"

„Da," uzdisaše ključarica Stafva, „milostiva gospodja može mirna biti. Svršeno je. Danas odlazi mladi gospodin. Spremio je svoju torbu i odlazi za cijelo. Sve, što smo snovale ja i njezina milost cijele zime, prošlo je. Ništa se nije dogodilo. Mislile smo, da će ga barem navesti, da ostane ovdje, no kraj svih dobročinstva, što smo joj ih iskazali, nije za nas ništa učinila".

„Da, ona nije dobra bila, znadem", rekne gospodja Sorge. „Zato mora sada otići na svaki način. Zato hoću da govorim s njezinom milosti".

Gospodja se Sorge počne svojim labavim nogama penjati uz stube u gornji sprat. Na svakoj bi stepenici malo podigla krila, kao da joj je to neka olakšica. Po svoj bi prilici najradje bila letjela.

Ingridica ju je slijedila. Osjećala je kako ju je ova čudnovato privlačila i očarala. Ni najljepša gospodja ovoga svieta ne bi joj mogla uliti takovo neodoljivo veselje, da ju slijedi.

Kada je Ingridica stupila u malu dvoranu, sjedila je već gospodja Sorge kraj Bergratice na minderu i šaptala je s njome tako povjerljivo, kao da su one najbolje prijateljice.

„Uvidjet ćeš i sama, da je ne ćeš moći više zadržati kod sebe, „govorila joj je gospodja Sorge uvjeravajućim glasom. „Ti, koja ne možeš da vidiš ni jednu cvatuću ružicu u vrtu, ne ćeš moći imati kod svoje kuće ni takvu mladu djevojku. Jer to svakako donaša bar ponešto veselja i živahnosti, a to ti ne može nikako prijati".

„Ne, baš sam mislila i sama na to".

„Priskrbi joj gdjegod drugdje kakvo mjesto drugarice, no nemoj je pridržati kod sebe".

Na to ustane, da se oprosti.

„To je, o čemu sam se htjela porazgovoriti s tobom", rekne ona. „Kako ti je inače?"

„Bodeži mi svaki dan paraju srce", odvrati Bergratica. „Živim samo u njemu, dok je kod kuće. Ovaj je put mnogo gore no ikada prije, mnogo gore. Dugo to ne ću moći izdržati". — — —

Ingridica skokne. Zacinkalo je zvonce gospodje Sorge. Maštala je tako živo, da je bila posve začudjena, kada je vidjela njezinu milost samu i što pred vratima nije bilo više crnih saonica.

Njezina je milost pozvonila Stafvi, no ove nije bilo. Umoli zato Ingridicu, da podje dolje u njezinu sobu i da joj to kaže.

Ingridica ode, no modrikasta je soba bila prazna. Baš je htjela pitati u kuhinji, gdje bi mogla biti ključarica Stafva, kadno začuje Hedeov glas. Stane i nije se mogla nadvladati, da ga susretne.

No borila se sama sobom. Ta to ne smeta sada ništa, što nije onaj, kojega ona očekuje. Pokušat će, da učini štogod za njega. Mora ga do toga dovesti, da ostane kod kuće. Prije nije osjećala toliko apatiju prema njemu. Ta on nije baš tako strašan.

Sagne se i pogleda kroz ključanicu.

Hede je sjedio kod stola i jeo. Ovdje se dogadjalo isto kao i svuda drugdje. Djevojke su ga svakojako peckale, samo da čuju njegov osobiti govor.

Pitale su ga, za koga će se oženiti.

Hede se smješkao. Vrlo je volio, kada bi ga takova šta pitali.

„Ona je ljiljan s groba, to ti dobro znadeš«, rekne on.

Ne ona nije znala, da je on tako nježno zove.

»No, ali gdje je njezina kuća?«

»Ona ne ima ni kuće ni kućišta«, odvrati Hede. »Ona je kod kuće u mojoj vreći«.

Djevojke su mislile, da je to sjajan dom, pa su pitale za njezine roditelje.

„Ona ne ima ni oca ni majke«, uvjeravao ih je Hede.

To je govorio dosta jasno, no kada je pokušao, da opiše, kako bi imala biti lijepa njegova zaručnica, nije htjelo da ide. Govorio je množinu riječi, no smješao ih je tako neobično, da nije bilo moguće slijediti mu misli. Taj ga je razgovor ipak neobično morao rodovati, jer se veselio i smijao.

Ingridica odpiri. Nije mogla podnijeti, da ga vidi. Nije bila u stanju, da učini štogod za njega. On joj je bio ogavan.

No čim je došla do stepenica, oćuti grišnju savjesti. Uživala je ovdje toliko dobra, a ona sama zar ne će ništa zato učiniti?

Da svlada svoju zlovolju, nastojala je, da Hedea pretvori u otmjena gospodina. Kako je morao prije izgledati u svojem odijelu sa začešljanim kosama? Stane časak i zamisli se. Ne, to je nemoguće! Ona si ga ne može pretstaviti drugačijega, nego što jest.

Tada izrone iznenada konture ljubljenoga lica. Vidjela ga je za čudo posve jasno na svojoj lijevoj strani.

No ovaj se put nije smješilo. Usne su se bolno trzale, a s oštrih se je crta oko ustiju odrazivala teška bol.

Stojeći tako na stubama nije odvraćala Ingridica ni jednoga pogleda od njega. Bio je tu lahko poput sunčanoga traka, koji se lomi kroz primu kakvoga svjećnjaka, nedohvativo, no ipak isto tako vidljivo, isto tako jasno. Usporedi to s maštanjem, što ga je baš sada imala, no to ne bijaše san. To je bila zbilja.

Više puta su se usne počele micati, one su govorile, no ona nije čula nijednu riječ. Pokušala je, da vidi, šta govore. Pokušala je, da usnama čita riječi, kako to čine gluhi i uspije joj.

»Ne pusti me, da odem!« šaputale su usne. «Ne pustime da odem!«

Pa s kakvom su bojazni to govorile! Da joj je tko pred noge pao i molio je za svoj život, ne bi je to moglo jače potresti. Drhtala je od uzbudjenosti. Bilo je to tako dirljivo, da joj se takova što nije nikada u životu dogodilo.

Ne bi bila nikada vjerovala, da može netko tako groznim strahom moliti.

I neprestano šaptahu te usne: »Ne daj mi da odem!« I izgledalo je, kao da strah neprestano raste.

Ingridica nije doduše razumjela saveza tome, no osjećala je neopisivu milost.

Osvjedočila se, da se onomu, koji tako moli, mora raditi više nego o životu, tu mora da je u opasnosti spas duše.

Sada se usne nijesu više pomicale, već su ostale poluotvorene u tihoj zdvojnosti.

Vidjevši taj izraz klonulosti, otetura Ingridica nekoliko stepenica dolje. I vidi, da je lice ludjaka baš onakvo, kakvo je malo prije vidjela.

»Ne, ne, ne«, vikne ona. »To ne može biti! To ne smije biti! To je nemoguće, da bi on to bio.

I nestade lica.

U teškom očaju sjedila je skoro jedan sat na hladnoj stepenici i jako plakala. Konačno se opet probudila u njoj nada. Usudila se opet, da podigne glavu.

Sve što se do sada dogodilo izgleda, ipak tako, kao da će ga ona moći spasiti. Zato je ovamo i dovedena.

Ona će biti tako sretna da ga spasi.

U malom je salonu njezina milost molila ključaricu Stafvu, da ga ipak nagovori, kako bi ostao još nekoliko dana.

Ključarica se Stafva energično opirala.

»Moliti ga se može koliko god hoće«, rekne ona, »no njezina milost znade valjda, da ga nitko ne može nagovoriti da ostane, ako on nema volje za to«.

»Ta mi imademo dosta novaca. On ne bi nikako trebao više da putuje. Zar mu ne možete to reći, ključarice Stafvo?«

Na to unidje Ingridica. Bez štropota je otvorila vrata i išla je tihim i laganim korakom kroz sobu, a oči su joj sjale, kao da vidi u daljini nešto prekrasnoga.

Kada ju je opazila njezina milost namršti obrve. Obuzelo ju veselje, da može prema njoj biti oporna i da joj može zadati boli.

»Ingrid«, reče ona, »moram s tobom govoriti o tvojoj budućnosti«.

Djevojka je bila uzela svoju gitaru i baš je htjela da ostavi sobu.

»O mojoj budućnosti?« ponovi ona i prodje rukom preko čela. »O mojoj je budućnosti već odlučeno«, nastavi mučnim smješkom i ode iz sobe.

Bergratica i ključarica Stafva se začudjeno pogledaju. O njezinoj budućnosti da je već odlučeno?

Kada je ključarica Stafva došla dolje u sobu, našla je ondje Ingridicu, gdje sjedi. Pjevala je uz gitaru male pjesmice, a njoj je nasuprot sjedio Hede slušajući je vedrim kao suncem, obasjanim licem.

8

Kada je Ingridica u ludjaku prepoznala Gunnara Hede-a, bila je obuzeta samo jedinom mišlju, da ga izliječi. Ali to se pokazalo vrlo teškom zadaćom, nije znala, kako započeti.

Za sada se ograničila samo na to, da ga nagovori da ostane kod kuće. To joj je bilo lahko. On bi sjedio strpljivo od jutra do večere, u sobi ključarice Stafve, samo da čuje svirati violinu ili gitaru.

Ona je kušala da ga namami u druge sobe i držala bi to velikim uspjehom, da joj je pošla za rukom. No to nije mogla na nikakav način polučiti, jer se on nije usudio. Zagrozila mu se, da mu ne će više svirati, ako ne dodje unutra i ostane sama u salonu. Kada nije izlazila dva dana, a on je počeo spremati svoju torbu, morala je popustiti.

On ju je vrlo volio i odlikovao ju je od svih drugih, no svoj strah nije mogao da žrtvuje niti njoj za ljubav.

Umolila ga, da odloži kožuh i da obuče obični kaput. To je učinio dragovoljno, no slijedeći dan dodje opet u kožuhu. Pa kada mu ga je ona sakrila, obukao je slugin kožuh. Tada je još uvijek bolje bilo, da nosi vlastiti.

Njegov ga strah nije ostavljao i dobro je pazio, da mu se tkogod ne primakne preblizu. Ni sama se Ingridica nikada nije smjela sjesti tik do njega.

Jednoga ga dana umolila, neka joj obeča, da se ne će

više sagibati pred mačkom. Nije htjela da ga moli da se odrekne sagibanja pred konjem ili psom, ali pred malom mačkom se nema čega bojati.

»Da«, mislio je on, »mačka je ipak mali jarac«. »Ona ne može biti ni koza ni jarac«, odvrati Ingrid, »jer neima rogova«.

Činilo se, da ga je obradovalo. Bilo je, da je konačno nešto našao, po čemu će razlikovati koze od ostalih životinja.

Slijedećega dana opazi klučaričinu mačku.

»Ovaj jarac nema rogova«, rekne smješeći se ponosno«. Prodje pokraj nje i sjedne k stolu, da čuje Ingridičinu svirku. No doskora se uznemiri, podje k mački i nakloni se pred njom.

Ingridica plane. Uhvati ga za rame i strese ga. Na to on skoći k vratima i pokaže se tek slijedeći dan.

»Dijete, dijete«, rekne njezina milost, »ti to radiš kao ja, kušaš kao ja. Ti ćeš ga takodjer prestrašiti, da se ne će usuditi k tebi. Pusti ga radje u miru. Mi smo zadovoljni i s time, kako je sada, kada hoće da ostane kod kuće«.

Na taj način nije bilo moguće ništa postići i ona je badava sklapala ruke nad time, što je vidjela, gdje se taj nježni i ljubljeni čovjek pretvorio u ludjaka. Kada bi samo mogla znati, pitala se vrlo često, nije li ni zašto drugo ovamo došla, već da samo svira melodije svoga djeda! Zar da tako potraje cijeli njezin život? Zar da se nikada ne promijeni?

Kadkada, kada bi mu pripovijedala priče, znalo se dogoditi, da mu je izraz lica postao u sred priče tako jasan i rekao bi nešto vanredno lijepa i mila, na što bi nadošao jedva pametan čovjek. I nije više ni trebalo, da zadobiva Ingridica nove snage, jer je neprestano bila zaokupljena bezkonačnim pokušajima.

* * *

Bila je veče i mjesec je izlazio. Po cijelom je kraju ležao bijeli snijeg, na jezeru gladki led. Drveće je dobilo smedju boju u polutamni, a nebo se zarumenilo od zalazećega sunca.

Ingridica je išla dolje k jezeru, da se skliže. Išla je uskom utrtom stazom u snijegu. Slijedio ju je Hede. Držao se naprijed pognuto tako, da je i nehotice sjećao na psa, koji slijedi svoga gospodara.

Ingridica je izgledala vrlo umorna. Oči su joj bile bez sjaja, a lice joj prekrivalo blijedilo. Razmišljala je o tome, da li je ovaj dan zadovoljan sam sobom i da li je iz veselja ožario nebo pri zalazu sunca.

Ona ne bi mogla podžeći nikakav oganj radosti a vrlo je dobro znala, da niti za današnji dan, a niti za koji drugi. Prošlo je već mjesec dana, odkada je prepoznala Gunnara Hedea i još nije ništa polučila.

I baš ju je danas saletio grozan strah, savladalo ju čuvstvo, da bi mogla izgubiti svoju ljubav. Jer ona je počela da zaboravlja djaka i da sve više misli na bolesnika. Sve ljepote i miline ljubavi je nestalo, a ostala je samo gorka i teška zbilja.

Dok je silazila k jezeru, zavlada njome potpuni očaj. Osjeti, kako ništa više ne zna, što bi mogla pokušati, bojala se da će konačno morati sve napustiti. Bože, Bože, znati da ide za tobom ovako izvanredno jak i snažan, a ipak tako nemoćan i neizlječivo bolestan čovjek.

Došavši na jezero prikopča si Ingrid sklizaljke i nagovori na to i Hedea. No čim je on na led stupio, padne, odpuza na kopno i sjedne na jedan kamen. Ona ga ostavi.

Nasuprot kamena, na kome je Gunnar Hede sjedio, bio je mali brežuljak, zarašten golim brezama i johama. U pozadini se sjalo večernje nebo u divnim bojama, a iz toga su se živoga rumenila isticale izvanrednom ljepotom lahke i nježne krošnje drveća. Bila je slika neobične ljepote, te je bilo nemoguće oteti se tome utisku.

Vrlo se često ne pozna neke krajeve na stanovitim mjestima, jer ni najpoznatiji nijesu nam sa sviju strana jednako poznati. Munkhyttan je bilo najlakše prepoznati na tome malenom brežuljku, koji se sa svojim krošnjama drveća tako lijepo isticao u žaru zapadajućega sunca.

Hede je mirno sjedio na kamenu i ogledao se. Promatrao je otok, blistajuće granje drveća i sivi led, što se pružao pred njim u daljini.

To mu je bila od nekada najmilija slika. Nikoje mjesto na cijelom imanju nije bolje poznavao. Otok je neprestano privlačio njegove poglede. Naskoro je gledao samo u njega, a da pri tom nije ni našto mislio, kako se to čovjeku često dogodi, kada gleda nešto, što najbolje poznaje. Zurio je preko i ništa ga nije moglo smetati ni čovjek, ni životinja. Ingridicu nije mogao vidjeti, jer se bila izvezla daleko na jezero.

Sada zavlada u Gunnaru Hedeu neka spokojna tišina i mir, kakovu osjećamo samo na sigurnim mjestima. Sa brežuljka je strujalo neko primirenje i sabranost, a vječnog je straha nestalo u blagoj tišini.

Taj ga blagotvorni mir, kojega nije već godine i godine poznavao, jer se nalazio samo medju neprijateljima, od kojih se morao braniti, dovede dotle, da je posve na se zaboravio.

Sjedeći tu tako bez misli, učini i nehotice mehaničku kretnju, koja se obično čini, kada smo u sličnim prilikama. Led se pružao pred njim, sklizaljke je imao prikopčane i on ustane i počne se sklizati. Pa kako se kod jela ne misli na vilice, žlice, tako nije ni on mislio, što čini.

Jurio je po ledu svom brzinom, jer je bio jedan od najboljih sklizača. Već je bio daleko odmakao od ruba, kad je opazio, što radi.

„Krasan led", pomisli on, „ne mogu samo da pojmim, zašto nijesam već prije ovamo došao. Jučer sam bio zato dulje ovdje", tješio se on. „Sada ne smijem propustiti ni jedan dan, dokle traju praznici".

Možda se probudio u Hedeu jedan dio prijašnjeg njegovog „ja", kad je preduzeo da radi nešto kao prije, nego što je obolio. Počele mu se buditi i one misli i predodžbe, koje su bile u vezi s predjašnjim njegovim životom. U savezu s tim, nestalo je svih misli, koje su bile spojene s njegovom bolešću.

Kao obično, kada se sklizao, načini i sada veliki luk po jezeru, da prodje kraj jedne oštre pukotine u pećini. Učinio je to nesvjesno, no kada je prošao, znao je da je obišao pećinu zato, da vidi, je li u majčinoj sobi svjetlo.

„Ona misli sada, da bi mogao doći kući, no mora još časak čekati. Led je predobar".

No većinom su to ipak neodredjena čuvstva veselja, što ih je u njemu probudilo lahko gibanje i divna večer. Za tako sjajnih večeri trebalo bi se uvijek sklizati! Ljubio je taj mili prelaz dana. Svjetlo je još oklijevalo, da posve iščezne, no nad svim je već vladao potpuni mir. Najljepše od dana i noći!

Vani je na ledu bila još jedna sklizačica neka mlada djevojka. Nije znao, da li je pozna i zato se upravi k njoj, kako bi je bolje vidio. Ne, nije bila znanica, pa ipak nije mogao odoliti, a da joj ne kaže nekoliko riječi o prekrasnome ledu.

Neznanka je morala biti gradjanka i ne naučena, da joj se ovako nenadano govori, jer se skoro prestrašila, kad joj je rekao ono nekoliko riječi. Naravno, jer je i tako neobično odjenut. Ta on ima podpuno seljačko odijelo!

No, preplašiti je nije htio. Za to se okrenuo opet i odvezao dalje na jezero. Led je bio dosta prostran za oboje.

Ingridica je uskliknula od čuda. Dolazio je sigurno i elegantno s prekriženim rukama preko prsiju, dignuvši obod šešira i zavrnuvši kosu natrag tako, da nije visila preko uha.

Govorio je glasom obrazovanoga čovjeka i skoro bez dalekarlijanskoga akcenta.

No nije si priuštila vremena, da se čudi. Ona pojuri prema kopnu.

Bez daha dotrči u kuhinju i nije znala, kako bi što brže te riječi izgovorila: „Ključarice Stafvo, mladi se gospodin povratio!"

Kuhinja je bila prazna, u njoj nije bilo ni djevojaka ni ključarice. A i plava soba bijaše prazna. Jurila je kroz cijelu kuću, došla u sobe, u kojima još nije nikada bila i neprestano je govorila: „Ključarice Stafvo! Ključarice Stafvo! Mladi se gospodin povratio!"

Bila je izvan sebe od veselja, nije mogla ni onda šutiti, kada je bila već gore u predsoblju okružena obadvim djevojkama, ključaricom Stafvom i Bergraticom, već je neprestano vikala.

Svatko ju je razumio, što misli. Svi su bili isto tako izvan sebe, lica su im gorjela, a ruke drhtale.

Ingridica se u potpunoj zdvojnosti obraćala od jedne na drugu. Morala je razjašnjivati, pripovijedati no nije bila u stanju! Uzbudjeno se obrati na Bergraticu pitajućim pogledom. Što je to bilo? Što sam ja htjela?"

Stara gospodja zapovijedi tihim, tresućim glasom neke naloge. Skoro kao da je šaptala: „Svjetla i vatre u sobu mladoga gospodina!"

Nije bilo vremena ni prilike za ključaricu Stafvu, da joj se baci u naručaj. No u glasu joj se razabirao ponos, kada je odvratila: „U sobi mladoga gospodina je uvijek naloženo, a i odijela mladoga gospodina leže uvijek pripravna".

„Ingrid, ajte vi gore u svoju sobu", reče njezina milost.

Mlada djevojka učini baš obratno. Podje u salon, stane kraj prozora i počne jecati i drhtati, a da nije znala, da nije mirna i tiha.

Nestrpljivo si otare suze s očiju, da može pregledati snježnu ploštinu, što se pružala pred kućom. Samo da ne bi plakala, ne bi joj on umakao kod te jasne mjesečine.

I on je dolazio. „Ovamo, ovamo!" dovikne ona njezinoj milosti. „On ide brzo, on skače! Ta dodjite ovamo i pogledajte samo!"

Bergratica je sjedila tiho kod vatre i nije se micala. Napinjala se, da čuje, kao drugi da vide.

I umoli Ingridicu, da bude mirna, samo da čuje, kako on ide.

Da, da, ona će biti posve tiha. Neka njezina milost čuje kako on ide. I uhvati se čvrsto za okvire od prozora, kao da će joj oni štogod pomoći. „Ja moram šutiti", šaptala je ona, „da njezina milost čuje, kako on ide.

Njezina je milost sjedila nagnuta i slušala čitavom dušom. Je li čula njegove korake u dvorištu? Sada je očekivala, da će zaokrenuti u kuhinju. Ingridica je jasno vidjela, da se njezina milost ne usudjuje drugo šta misliti. Je li čula, da velike stube škripaju? Je li čula, da su otvorena vrata od velikoga predsoblja? Je li čula, kakvom se brzinom išlo u gornje odaje? Dvije, tri stube na jedanput?

Je li to sve čula njegova majka? Ne bijaše to više onaj tromi seljački hod kao onaj, kada je izlazio.

Djelovalo je na njih poput straha, kada su ga čule, gdje se približuje vratima salona. Za cijelo bi bile obadvije zavriskale, da je sada stupio u sobu.

No on se okrenuo i pošao kroz predsoblje u svoju sobu.

Bergratica klone u stolicu i zaklopi oči. Ingridica je pomislila, da njezina milost umire, u tom trenutku. Ne otvorivši oči pruži joj ruku. Ingridica potrči k njoj i uhvati je, a njezina je milost povuče k sebi.

„Mignon, Mignon", rekne ona, „to je ipak pravo ime. Ne", nastavi ona, „sada ne smijemo plakati. Sada ne smijemo o tome govoriti. Uzmi si stolicu i sjedni ovamo k vatri. Moramo se umiriti, moja mala prijateljice. Govorit ćemo o nečemu drugome. Moramo biti posve mirne, kada on dodje".

Hede je ušao pol sata kasnije, kada je na stolu stajao čaj i kada je svijećnjak bio rasvijetljen. On se u istinu preobukao i izgledao kao gospodin.

Ingrid i Bergratica si stisnu žestoko ruke. Pripravile su se, da ga vide gdje dolazi. „Nemoguće je", reče njezina milost, „unaprijed znati, šta će on reći ili učiniti".

On je bio zagonetan. Ali one moraju za to biti posvema mirne.

Ingridica se u istinu umirila. Jako ju je čuvstvo blaženstva obuzelo i utišalo uzbudjenost. Bilo joj je, kao da je vode u carstvo nebesko. Ležala je mirno u andjeoskim rukama, koje su je visoko — visoko dizale.

Na Hedeu se nije mogao opaziti ni trag ludosti.

„Došao sam samo reći", rekne on, „da imadem žestoku glavobolju i da ću se odmah leći. Čutio sam je već na ledu".

Majka mu nije ništa odgovorila. To je zvučalo tako jednostavno i naravno, no došlo je tako iznenada, da je trebalo vremena, dok je shvatila, da on ništa ne zna o svojoj bolesti i da živi u prošlosti.

„Možda bi mogao prije toga dobiti šalicu čaja", nastavi on začudjen s njezine šutnje.

Bergratica podje k čajnom stolu. On je pogleda. Je li majka moguće plakala? Ona je tako šutljiva.

„Govorile smo o vrlo tužnoj priči, ja i ova moja mlada prijateljica", odvrati ona pokazujući na Ingridicu.

„Molim izvinite, nijesam ni vidio, da je bio ovdje posjet".

Mlada djevojka stupi na svjetlo tako lijepa, kako može izgledati samo onaj, koji znade, da će mu se u slijedećem času otvoriti rajska vrata.

On je pozdravi nešto ukočeno. Očevidno nije znao tko je ona. Majka mu je predstavi.

Brzo je pogleda.

„Susreo sam se s gospodjicom Berg dolje na ledu", rekne on.

To bijaše sve, što je o njoj znao. Nikada prije nije s njome govorio.

9.

Sada nastane bolje doba. I ako Gunnar Hede nije bio potpunoma zdrav, bili su njegovi ipak sretni utvarajući si da je na putu k ozdravljenju. Izgubio je veći dio svoga pamćenja, nije ništa znao o velikoj periodi svoga života, nije znao svirati violinu, njegovo znanje kao da je potpuno iščezlo, a duševni mu je rad bio tako slab, da nije rado ni čitao, ni pisao. No ipak mu je bilo mnogo bolje. Nije bio uplašen, ljubio je svoju majku i poprimio opet običaje i navike gospodina. Shvatljivo je, da je Bergratica i cijela kuća bila sretna.

Uz to je on sjao od humora, bio je cijeli dan pun veselja i oduševljenja, no mudrovao nije nikada. Prešao bi preko svega, što nije shvaćao i nije govorio ni o čemu, što je zahtjevalo naprezanje uma, a zabavljao se živo i veselo.

Vrijeme je svoje potrošio najviše u tjelesnom poslu. K vožnji na saonicama i sklizanju poveo bi i Ingridicu, nije se doduše mnogo zabavljao kod toga, no ona se veselila, kada ju je htio povesti sobom. Prema njoj je bio ljubezan, kao i prema svima, no nikada zaljubljen.

Često je mislio na svoju zaručnicu i čudio se, što mu ništa ne piše. No i taj ga je jad brzo ostavio, jer je čvrsto

nastojao, da čim prije istjera iz glave svaku turobnu misao.

No Ingridica je bila uvjerena, da na taj način ne će nikada posve ozdraviti. Jednom bi morao biti prinuždeu da misli, da zaviri u samoga sebe, što se sada ne usudjuje. No siliti ga još sada ne smije, niti ona, niti tko drugi. Samo ako je malo zavoli, mislila je, onda bi mogla pokušati. A nešto više sreće trebalo bi sada svima.

* * *

U to vrijeme umre u župnome dvoru u Raglundi, gdje je Ingridica bila odgojena, malo dijete. Grobar je kopao novi grob.

Počeo ga kopati u neposrednoj blizini onoga mjesta, gdje je prošloga ljeta zatrpao Ingridičin grob. Pa kada je došao u dubljinu od nekoliko stopa, naidje na ugao lijesa.

Sada nije mogao, da savlada smiješak. Naravno da je i on čuo o tome, da mrtva, za koju se drži da leži u lijesu, ide po svijetu. Nekoji su pripovijedali da si je na dan ukopa odvinula pokrovac s lijesa, da je ustala iz groba i pokazala se u župnome dvorcu. Sva je sreća, što su župnikovicu ljubili, jer bi se inače ljudi po općini veselili, što mogu o njoj pripovijedati kakovu priču.

Baš sada je grobar mislio, da ti ljudi drže kako je ovdje pod zemljom dobro spremljen svaki mrtvac i kako je pokrovac čvrsto zabijen....

Tu se morao prekinuti usred svojih misli. Na ovom uglu škrinje, što ga je upravo otkrio, ležao je pokrovac krivo i jedan vijek nije bio uvijen.

On ne reče ništa, ne pomisli ništa, no prestane kopati i profućka cijelu pjesmu vermlandske regimente, jer je bio vojnik.

Iza toga je bio grobar na čistu, da će biti najbolje, ako stvar do kraja istraži. Jer se nije pristojalo jednomu grobaru, da o mrtvacu misli, da bi se tko mogao povratiti i lutati po noći okolo. Počeo je kopati žestoko dalje i onda udario lopatom po lijesu.

Lijes odgovori dosta jasno, da je prazan, sasvim prazan.

Pol sata kasnije bio je grobar u župnom dvoru. Sada je bilo nagadjanja i čudjenja! Toliko je bilo svakome jasno,

da je djevojka bila u vreći Dalekarlijanca. No kuda ju je mogao odnijeti?

Majka je Ana Stina, koja je također bila u župnome dvoru, stajala kod peći i kuhala, jer je trebalo priredjivati za nove karmine. Bez jedne riječi je saslušala taj razgovor. Izgledalo je, kao da ni našto drugo ne misli, nego da pečenka ne izgori i svaki je čas vadila tepsiju tako, da je bilo skoro opasno previše joj se primaknuti. No iznenada skine kuhinjsku pregaču, otare si koliko je bilo potrebno, s lica znoj i čadju i nadje se u župnikovoj sobi prije no što je i sama znala, kako je do toga došlo.

Nakon svega toga ne bijaše nikakovo čudo, što su jednoga ožujskoga dana stale pred stepenicama u Munkhyttanu malene crvene saonice, urešene zelenim tulipanima i mali crveni župnikov konjić.

Ingridica je naravski morala natrag k majci. Župnik je bio po nju došao. Nije mnogo govorio o tome, kako su oni sretni, što je mogu opet naći na životu i što bi se još što sličnoga moglo reći, no vidilo se na njemu, kako ga je to veselilo. Nije si mogao oprostiti, što nije dosta dobro postupao s poćerkom i sjao je od sreće, što će moći još jedanput od početka i to bolje postupati s njom.

O njezinom se bijegu nije progovorila ni jedna riječ. Ta ne bi imalo smisla, ponavljati te stare stvavi i mučiti se s njima. Ali Ingridica je opazila, da je župnikovica mnogo pretrpila i da ju je mučila grižnja savjesti, te se iz toga uvjerila da je hoće opet samo zato imati natrag, da mogu s njome dobro postupati. Uvidila je zato, da mora poći u župni dvor, kako bi time pokazala, da ne goji mržnje proti pomajci.

Pa i svi su držali posve naravnim, ako ode na jedan ili dva tjedna. A zašto i ne bi? Nije se mogla izgovarati time, da je na Munkhyttanu tako neophodno potrebna, da bi njezin kratki odlazak mogao naškoditi zdravlju Gunnara Hedea. Premda su to držali opravdanim i pravim, ipak joj je bilo teško.

U sebi se čvrsto nadala, da će je konačno umoliti, neka ostane, pa kada je sjedila već u saonicama, mislila je, da bi Bergratica i ključarica Stafva morale doći i zamoliti je da ostane. Zato je jedva vjerovala, da se već u istinu vozi kroz drvored, da je zaokrenula u šumu i da je Munkhyttana nestalo za njezinim ledjima.

Pa zar je to bilo samo iz dobrote, što je nijesu zaustavljali? Oni valjda ipak nijesu mislili, da je njezina mladost i želja za životom nukaju, da ode iz osamljenoga Munkhyttana? Valjda nijesu posumnjali, da joj je teško postalo, biti gojiteljicom jednoga bolesnika? Sve nehotice digne joj se ruka, da uhvati uzde i okrene saonice. Istom joj je sada, kada je već bila udaljena nekoliko milja od dvorca, palo na um da bi to mogao biti uzrok, radi kojega su je otpustili. Ah, da je samo mogla okrenuti i upitati ih.

Misli su joj odredjeno bludile a odasvuda ju okruživala samo šutnja. Nije bilo čovjeka, koji bi joj mogao dati savjeta ili odgovora na njezina pitanja. Kao ljudi, tako su i oko nje stajale nijeme jele i omorike, vjeverice i šumske ptice.

* * *

Postupanje je s njome u župnome dvoru bilo prilično blago. Bili su spram nje vrlo dobri, to je i sama opažala, ali ju je to diralo. Bilo bi joj isto tako svejedno, da su je prenijeli u kakvi dvorac sa začaranim vrtom. Najveća je sreća na svijetu ono, za čim tko teži.

Doskora je stala moliti iz dana u dan, da je puste opet natrag, pošto je sada bila tako sretna, te ponovno vidjela svoju majku i braću. Ali to nije bilo moguće radi zločestog puta. Neka se samo strpi, dok nestane mraza. Ta ne radi se o glavi, da bi se morala tako žurno povratiti na imanje.

Ingridica nije mogla nikako da pojmi, zašto je ljude upravo to dražilo, kada je govorila, da bi se htjela povratiti Hedeu i proti tome su radili kod oca i kod majke, kao kod svih ostalih župljana. Ta zašto da čovjek za nečim čezne, kada može da živi u Raglundi!

Tako je došla do toga, da će biti najpametnije, kada u opće više ne će spominjati svoj put, jer bi i tako, čim bi počela o tome govoriti, nastale nesavladive zaprijeke. Nijesu se zadovoljavali lošim putem, ne, podizali su oko nje ograde, zidove i bedeme. Morala je pokrivače plesti,

platno tkati i gredice gojiti. Ta valjda ne će otputovati prije velike svečanosti u župnom dvoru, prigodom rodjendana! A nemoguće je, da bi htjela otići prije svatova Karine Landbergove!

Tako joj nije preostajalo ništa drugo, nego da sklapa ruke prema proljetnomu suncu i da ga moli, kako bi pospješilo svoj dolazak. Mogla je samo moliti sunčano svjetlo i toplinu, mogla je samo drago sunce zaklinjati, da rasvjetljuje šumu na granici, da šalje male sjajne zrake kroz omorike i da okopni snijeg, da se oslobode brijegovi i da šumski putevi postanu prohodni, da planinari podju u svoje kolibe i da se posuše glibovi, kako bi se moglo proći šumskom stazom, koja je skoro tako široka kao državni drum!

A tko onda ne će čekati kola i tko ne će tražiti putni trošak, tko će to biti, to znade Ingridica. Znade ona, tko će jedne vedre noći otići iz župnoga dvora, a da ne umoli nikoga za dozvolu.

Prije je uvijek mislila, da očekuje proljeće vrućom čežnjom! Tek sada iskusi na sebi, da do sada još nije ni poznavala pravu čežnju. Ne, ne, prijašnje se čuvstvo nije moglo tako nazvati.

Željno je isčekivala mlado zelenilo, pjevanje kosa i kukurikanje pijevaca. Ta sve je to samo djetinjarija. Tko teži samo za lijepim taj ne čezne iskreno za proljećem. Morali bi dignuti i poljubiti prvu grudu zemlje, što proviruje iz snijega. Morali bi ubrati prvi još omreškani list koprive, da si ožarimo prste samo zato, jer je konačno nadošlo proljeće!

Pa ma kako nastojali svi, da budu što ljubezniji prema Ingridici, ipak je svatko naslućivao, da ona misli bez prestanka na svoje putovanje.

„Ne mogu da pojmim," rekne jednoga dana Karina Landberg, kao da je čitala Ingridičine misli „zašto želiš ići opet na imanje i čuvati onoga ludjaka!"

„Ah, ona si je to već izbila iz glave," odvrati župnikovica još prije, no što je djevojka mogla progovoriti.

Kada je Karina otišla, rekne pomajka: „Ljudi se čude, što ti hoćeš opete otići od nas."

Ingridica je šutila.

„Govori se, da si se zaljubila u Hedea, odkada mu je bolje."

„Ta ne, ne istom od onda," odvrati Ingridica i bila bi se rado nasmijala.

„Pa sad kako bilo, da bilo," rekne pomajka, „on ipak nije čovjek, koga bi se moglo oženiti. Otac i ja smo se već o tome razgovarali i mislimo, da bi bilo po tebe najbolje, kada bi ti ostala kod nas."

„Vrlo je lijepo od vas, što me hoćete da pridržite," odvrati Ingridica dirnuta, što su njezini hranitelji mislili s njom tako plemenito.

Ali kako god je izgledala odana, ipak joj nijesu vjerovali. A ona sama nije mogla pojmiti, odkuda oni znadu za sve njezine druge čežnje. Ta pomajka joj je sada izravno rekla, da je više ne će pustiti od sebe. No time nije ona bila zadovoljna.

„Ta oni bi ti pisali, da te trebaju", mislila je mati.

Ingridicu spopane opet neodoljivo veselje da se nasmije. List iz začaranoga dvorca! To bi zaista bilo najčudnovatije od svega! Zar pomajka misli, da je gorski kralj pisao list svojoj u goru odvedenoj ljubi, kada je ova bila kod svoje majke!

Da je njezina pomajka samo znala, koliko je poruka dobivala! To bi joj za cijelo zadalo glavobolju.

Poruke bi dolazile u noćnome snu, poruke bi dolazile danju u sanjarenju. Dao joj je znati, da ju treba. Bio je bolestan, ah, tako bolestan! Znala je, da je opet smušeniji i da mora k njemu. Da joj je to tkogod saopćiti htio, mogla bi mu samo odvratiti, da to već znade.

Njezine velike zvjezdane oči gledahu sve više i više u daljinu. Tko je vidio te poglede, nije mogao vjerovati, da će ona ostati mirna kod kuće.

Nije teško prepoznati na čovjeku, da li je zadovoljan ili za čim čezne. Sjaj očiju odaje i najmanje zadovoljstvo, koje dolazi iz nutrinje duše.

No s Ingridičina oka ne odsijevaše sjaj sreće, osim, kada je promatrala potočić, koji je pun vode žuborio kroz šumu. Jer on je jedini bio, koji će joj put pokazati.

Dogodilo se, da je Ingridica, sjedeći jednom sama s Karinom Landberg, počela pripovijedati o Munkhyttanu. Ali Karina se uplašila. Kako je sve to mogla Ingridica da podnese?

Kako je bilo odlučeno, Karina se Landberg imala skoro udati i bila je baš u onom stadiju, u kome nije mogla govoriti ni o čemu drugome, već o svome zaručniku. Ona nije ništa znala, što je ne bi on naučio, a i ništa ne bi uradila, da ne bi njega za savjet pitala.

Zato joj je palo na um, da bi joj Olof mogao reći, koju riječ o toj pripovijesti, što bi ona možda mogla da upotrijebi, da Ingridicu prestraši, kada bi ona u istinu ljubila onoga ludjaka. Olof joj je pripovijedao, kako su nekoja gospoda, s kojima se susreo na godišnjem sajmu, govorila, da „jarac" nije ni bio lud. On se samo pretvarao, da namami mušterije. Olof je na to potvrdio, da je on u istinu smušen. I da to dokaže; otišao je na vašar i kupio jednu malu kozu. Tu se dosta jasno pokazala Hedeova ludost. Trebao je, da kozu postavi samo pred njega na stol na kome je on izložio svoje noževe, da pobjegne i ostavi vreću i robu i sve ostalo uz silan grohot prisutnih, što se on tako boji. Ingridica valjda ne će u istinu takvoga ludjaka voljeti.

Bilo je možda neoprezno od Karine Landberg, što nije Ingridicu ni jedan jedini put pogledala za to vrijeme, dok joj je pripovijedala. Da je opazila, kako se ovoj skupljaju obrve, bilo bi ju to sigurno opomenulo.

„Ti ćeš, da podješ za čovjeka, koji je u stanju da učini tako šta?" klikne Ingridica. „Mislim, da je onda još uvijek bolje uzeti „jarca".

Rekla je to tako osvjedočeno, a bilo je te tvrde riječi tako nešto neobična čuti, od inače tako nježne Ingridice, da su se očevidno urezale u srce Karine, jer su je uznemirivale nekoliko dana, da zbilja nije Olof tako dobar, kakvim si ga je ona predstavljala. Da, to joj pogorčavalo život sve dotle, dok se nije odlučila, da povjeri sve Olofu, koji je bio toli ljubezan, da ju je utješio i umirio.

Čekati u Vermlandu proljeće nije lahka stvar. Pred večer je moglo biti ugodno i toplo, a u jutro je cijeli kraj

bio opet pun snijega. Kupine i tratine su se mogle zazeleniti, no mlada je breza ostala mrtva, kao da svojevoljno ne će da propupa.

Oko Uskrsa svanu proljeće u dolini, no molitve Ingridičine nijesu ništa pomogle. Još se nijedna planinarka nije preselila u šumu, nijedna se mahovina nije isušila, pa je bilo još nemoguće putovati šumskim stazama.

Na Uskrs bijaše Ingridica sa svojoj majkom u crkvi. Radi velikoga blagdana odvezle su se onamo u kolima. Prije nije ništa na svijetu tako voljela, nego dojuriti svom brzinom pred crkvu, gdje bi im sve skidalo kape, što je stajalo izvan zida ili na putu, dok bi one, skočile s nekoliko velikih koraka na stranu, kao da su potpuno savladane. Sada se nije ničemu više veselila. „Čežnja oduzima ruži miris i mjesecu sjaj," veli poslovica.

Ali propovijed je na nju dobro djelovala. Umirila se kada je čula, da su učenici bili utješeni čudom. Usrećilo ju je, što Isus svakoga tješi, koji k njemu čezne.

Dok je Ingridica s ostalima u crkvi sjedila, dodje putem neki visoki Dalekarlijanac. Išao je u kožuhu s teškom kramarskom torbom na ledjima kao onaj, koji ne razlikuje ljeto od zime ni blagdana od običnoga dana. On nije ušao u crkvu, već se odšuljao s velikom pažnjom na konje, koji su bili privezani o ogradu, u groblje.

Ondje je sjeo na jedan kamen misleći na sve mrtve, koji ovdje spavaju i na jednu, koja je opet oživjela. Kada su ljudi izašli iz crkve, sjedio je on još uvijek tamo.

Olof Karine Landberg bio je prvi, koji je izašao i kada je bacio oko na groblje, opazio je ondje Dalekarlijanca. Teško je pogoditi, da li ga je znatiželja ili što drugo nagnalo, da ode onamo, da se porazgovori s onim čovjekom. Htio je vidjeti, je li moguće, da je onaj, koji je već ozdravio ponovno poludio.

Ali to bijaše doista žalosna istina. On je pripovijedao mladome zaručnika, da sjedi ovdje zato, kako bi dočekao jednu, koja se zove Ljiljančica. Ona će doći, te će mu svirati. Ona znade tako lijepo svirati, da sunce pleše i zvijezde se u kolu vrte.

Na to mu rekne Olof Karine Landbergove, da je ona,

koju on očekuje, ondje pred crkvom. Treba samo da podigne oči, pa će ju vidjeti. Ona će biti za cijelo vesela, kada ga opazi.

Župnikovica i Ingridica htjedoše baš u kola sjesti, kadno k njima dojuri neki visoki Dalekarlijanac. Išao je skokom uza sve to, što se morao naklanjati konjima i pri tom je žestoko mahao rukom.

Kada ga je Ingridica opazila, ostala je nepomična. Ona ne bi ni sama mogla kazati, je li bilo veće veselje, što ga opet vidi, ili je bila veća žalost, što je opet poludio. Zoboravila je na sve ostalo na svijetu.

Ali joj oči prestanu sjati. U tome času nije za cijelo ništa vidjela, doli toga siromašnoga, bijednoga čovjeka. Osjećala je samo blizinu one nježne duše, koja se i bolesna na nju obratila.

Oko nje je bilo sve puno ljudi i svi su gledali u nju. Nijedan nije mogao svrnuti pogleda s nje. Ona se nije micala, da mu podje u susret, ostala je stojeći i čekala ga. Ali svi, koji su vidjeli, kako sjaji od sreće, bili bi prije pomislili, da čeka stasitoga krasnoga gospodina, a ne toga bijednoga ludjaka.

Ljudi su povjerovali, da postoji neka nevidljiva veza izmedju njegove i njezine duše, koja je tako duboko ispod svijesti, da čovječi razum ne može donle nikako prodrijeti.

No kada ih je dijelilo još samo nekoliko koraka, spopane je njezina pomajka, te je brzo digne i smjesti u kola. Ona nije želila toga susreta pred tolikim svijetom i još ovdje pred crkvom. Kočijaš je potjerao konje i kola odjure najvećom brzinom.

Za njima se začuje nekoliko ogavnih divljih povika, no župnikovica bijaše sretna, što je djevojka u sigurnosti.

Odmah iza objeda dodje u župni dvor jedan seljak, da se porazgovori s župnikom. Došao je radi ludoga Dalekarlijanca, koji je pobjesnio tako jako, da su ga morali svezati. Što misli gospodin župnik? Što bi s njime započeli?

Ovaj nije znao ništa drugo savjetovati, već da ga odvezu u njegov zavičaj. On razloži seljaku, tko je on i gdje stanuje.

Kasnije na večer ispriča to Ingridici. Bilo je ipak najbolje, reći joj istinu, da se opameti.

No kada je nastala noć uvidi ona, da više nema vremena da čeka proljeće. Tako odluči to jadno dijete, da podje državnom cestom do Munkhyttana. Nadala se, da će i ovuda doći, premda je znala, da je taj put dvostruko duži od onoga — kroz šumu.

10.

Bilo je na večer drugi dan Uskrsa, Ingridica je putovala još cestom. Okolica je bila ugodna, kao i niske visoravni, te mali, brezama obrasli brežuljci medju livadama ili usred njih. Jarebike su i jabuke bile u potpunom cvatu, a na jasenu se sjali nježni, sjajni listići. U grabama je kraj puta žuborila voda, a na novo se isprano kamenje sjalo i svjetlucalo.

Ingridica je išla ožalošćena radi njega, koji je na novo poludio, mislila o tome, hoće li moći za njega što učiniti, te se bojala, da ne će to pomoći, što je na takav način ostavila kuću.

Bila je gladna i umorna, cipele joj se počele derati i ona uvidi, da bi zaista najbolje bilo vratiti se, jer daleko ne će i onako više doći.

Što je dalje išla, bivala je sve umornija, a što je bivala umornija, izgledalo je sve više, da će je ostaviti nada. Što bi sada koristilo, kad bi se i povratila? Bilo bi prekasno i uzaludne bi bile sve nade.

No čim bi pomislila da se vrati, opazila bi kraj svoga lica Hedeovo lice, kako ga je običavala često vidjeti. To joj je ulijevalo nove snage u dušu i mislila je, da on s njome ravna i neka nepokolebiva sigurnost ju utješi, da će ga još . . . moći izliječiti.

Baš kada je Ingridica podigla glavu i kad nije izgledala tako turobna, susretne čudnovatu družinu.

Dolazio je mali konj, vukući niske staljige ju kojima je sjedila mala, debela gospodja, dok je neki mršavi, istrošeni čovjek kraj nje išao.

Ovdje na cesti, gdje se nitko u umjetnost nije razumio, držali su gospodja i gospodin Blomgren mnogo do

toga, da izgledaju kao jednostavni gradjani. Malene su taljige, u kojima su putovali, bile brižno prekrivene i nitko nije mogao slutiti, da u njima nema ništa drugoga doli vatrogasnih i čarobnih sprava, te kazališne lutke.

Nitko nije mogao znati, da je ova debela starica, koja sjedi ondje gore na kolima i izgleda kao imućna gradjanka, mis Viola, koja je prije zrakom letila, a ovaj čovjek, koji ide kraj nje i izgleda kao isluženi vojnik, da je isti gospodin Blomgren, koji prekida više puta jednolično putovanje skakanjem preko konja ili kao za okladu žvižda s kosovima i žižcima, koji sjede na granama i skoro bjesne od jada.

Taj je konj bilo maleno živinče, koje je prije okretalo jedan vrtuljak, pa je zato samo onda htjelo ići, kada je čulo glazbu. Radi toga je gospodja Blomgren svirala gore na taljigama u usnu harmoniku, a čim bi koga susreli metnula bi ju u džep, samo da nitko ne opazi, da su umjetnici, koji ne uživaju ugleda po pustama. No na taj način nijesu baš brzo odmicali, a nije im medjutim bila ni sila.

Slijepi je guslać morao ići nekoliko koraka otraga, da se ne bi opazilo, da spada u društvo s njima. Taj je slijepac imao za sada vodića malenoga psića, jer mu je bilo zabranjeno, da ga vodi dijete.

Taj je psić neprestano sjećao gospodina i gospodju Blomgren na malu djevojčicu, koja se zvala Ingrid i to ih je sjećanje veoma žalostilo.

Sada su išli van na ladanje, da proslave proljeće. Pa ma kako dobra zaslužba bila u gradovima, morali su gospodin i gospodja Blomgren u to doba godine van na ladanje, jer su bili umjetnici.

Kada je Ingridica mimo njih prošla, nijesu je prepoznali, a ona ih nije ni pozdravila, jer joj se žurilo, a i bojala se, da ju tkogod ne zaustavi. Nu ona se odmah okrenu natrag. Bilo bi to od nje gadno i nesmiljeno. Pa ako su se oni mogli još čemugod radovati, bilo je to za cijelo najveće veselje tih starih ljudi, što je mogu ovdje susresti. Nastala je duga zabava u strašnoj ispremiješanosti.

Mali je konjić okrenuo glavu, valjda da vidi, jesu li taljige još cijele.

Za čudo, Ingridica je govorila najviše. Ta starci su odmah primjetili, da je plakala i to im se tako sažali, da im je morala pričati sve svoje životne dogodjaje.

No to je Ingridicu uzrujavalo pripovijedati, jer su starci shvaćali sve na svoj način.

Sklapali su ruke, kada im je pričala, kako je ustala iz groba i kada je opisivala, kako se prikazala župnikovici.

Milovali su je i hvalili, što je sada ostavila župni dvor. Ništa im nije izgledalo teško, sve im je bilo lahko i puno obećanja. Nijesu imali mjere za zbilju, zato i nijesu osjećali svu njezinu težinu. Sve što su čuli, usporedjivali su kazalištu, lutkama i pantominama. Bilo je doduše i ovdje nešto boli i jada, no samo u tolikoj mjeri, da se poveća efekat.

Oni su bili uvjereni, da se sve mora dobro svršiti, jer se i u pantominama sve dobro svršava.

Toliko veselja i nade moralo ju je oživiti. Znala je doduše Ingridica, da oni ne razumiju, kako je ona nesretna, ali ipak se malo razveselila, kada ih je čula tako govoriti.

I oni su joj u istinu pomogli. „Nije dugo tome", pripovjedali su, „što smo jeli u Torsakovoj gostionici. Baš kada smo se naobjedovali, dodju seljaci s jednim ludjakom u kolima i odsjednu u gostionici." Pa pošto gospodja Blomgren ne može da vidi ludjake, predložila je, da se odmah dalje putuje, a gospodin je Blomgren prihvatio. No pomislite, ako je to Ingridičin ludjak! Jedva što su to Ingridici ispričali, htjela se oprostiti od njih, uvjeravajući ih, da je to on na svaki način.

Na to upita gospodin Blomgren svojim svečanim načinom, nijesu li oni jedino radi proljeća vani i ne bi li njima bilo posve svejedno, kuda se vozili. A stara gospodja Blomgren upita s istim patosom, zar misli on, da će ona napustiti svoju ljubljenu Ingridicu prije no što dodje u luku svoje sreće.

Tako su se kolica morala okrenuti i zabava je postala

mučnija, jer se moralo opet svirati. Ako je gospodja Blomgren htjela štogod reći, morala je harmoniku predati gospodinu Blomgrenu, a ako je ovaj htio da govori morao ju je opet vratiti gospodji, a konjić bi stao svaki put, kad bi svirala putovala s usta na usta.

Za cijelog su puta starci pripovijedali Ingridici samo utješne stvari. Ispripovijedali su joj sve svoje komade, što su ih igrali s lutkama.

Tješili su je svim pričama ovoga svijeta.

Putem su promatrali gospodin i gospodja Blomgren Ingridicu i opazili su, kako su joj oči zasjale.

„Umjetničke oči!“ reknu klimajući zadovoljno glavom. „Nijesmo li i mi to i prije rekli? Umjetničke oči!“

Na nerazumljiv su način došli do uvjerenja, da je Ingridica njihova umjetnica i da igra s njima u njihovom jednom komadu. A to je bio triumf za njihove stare dane.

Sada su se vozili tako brzo, kako je bilo samo moguće. Stari se par samo toga bojao, da nije Ingridičin ludjak više u gostionici.

Ali on je bio još tamo i ponašao se tako zlo, da nijesu znali, kako će ga odavle dalje odvesti.

Obadva su ga seljaka iz Raglunde, koji su ga dopratili, odveli u jednu sobu i ondje zaključali, da pričekaju na konje. Ostavili su ga čvrsto svezana; no ne zna se kako mu je uspjelo, da oslobodi ruke, pa kada su se povratili, da ga povedu na kola, pograbio je u bjesnilu stolicu i počeo s njome udarati. Seljaci su jedva jedvice umaknuli i zatvorili opet vrata.

Sada su iščekivali gostioničara i njegovoga slugu, kako bi ga opet svi zajedno sputali.

Sve to nije uništilo u Ingridici svu onu nadu, što su je u njoj probudili stari prijatelji. Razumjela je, da je Hedeu sad gore no ikada, ali se nije ni drugome nadala. Nijesu je obodrile bajke gospodina i gospodje Blomgren, već njezina silna ljubav.

Molila je da je puste k Hedeu, rekla je, da je on pozna i da joj ne će ništa na žao učiniti. No seljaci joj odvrate, da oni nijesu još poludili, jer on će svakoga

ubiti, tko mu se približi, prije nego onaj i pomisli na obranu.

Neko je vrijeme sjedila Ingridica razmišljajući. Mislila je o tome, kako je to čudnovato što je baš danas srela gospodina i gospodju Blomgren. To mora ipak da je u osobitom savezu. Da u istinu to ništa ne znači, ne bi baš sada došli.

Ona se sjeti dogodjaja kod prvoga Hadeovoga ozdravljenja. Možda bi ga mogla navesti da učini nešto, što bi ga sjetilo na predjašnji život i riješilo ludosti i stane o tom razmišljati.

* * *

Gospodin su i gospodja Blomgren sjedili pred gostionicom i bili zdvojni, koliko je samo moguće. Bilo im je da zaplaču.

Tada dodje k njima Ingridica sa smiješkom na licu, smiješkom kojega je samo ona posjedovala i počela gladiti starcima naborane obraze. Zatim ih umolila, neka joj učine to veselje, da dadu jednu predstavu, onako, kako ih je ona vidjela dan na dan, dok je još s njima putovala. To će joj biti u istinu prava utjeha.

Isprva odgovore ne, jer nijesu bili baš veselo umjetnički razpoloženi no još za nekoliko Ingridičinih smješaka napokon pristanu. Nije htjela, da se pokažu pred gostionicom, već ih odvela u krčmarevu bašću. Kraj krčme je bila bašća. U njoj su bile razne gredice, iz kojih još nije ništa proklijalo. Ingridica zaželi, da bi ih rado vidjela baš pod jednom rascvalom jabukom.

Začuvši gusle dotrči nekoliko slugu i sluškinja tako, da su dobili i malu publiku. No gospodinu se, a i gospodji Blomgren nije ipak dalo predstavljati.

Ona, Ingridica traži doista previše od njih. Oni su prežalosni za takve stvari sada.

Bila je nesreća, što ih je Ingridica dovela u vrt. Bilo je to baš pred prozorima gostinjskih soba, a na to za cijelo nije ona mislila. Gospodja je Blomgren skoro pobjegla kad je čula, da se je jedan prosor žestoko otvorio. Pomislite samo ako ludjak začuje glazbu, te skoči možda kroz prozor medju njih!

*

No gospodja se Blomgren brzo umirila, kad je vidjela tko stoji na prozoru. Bio je to mladić ugodne vanjštine. Bio je bez kaputa, no inače dobro obućen. Pogled mu je bio miran, usne se smješile, a rukama je zabacivao kosu s čela!

Gospodin je Bomgren radio i bio tako zadubljen u igru, da nije ništa primjetio. Naprotiv je gospodja Blomgren, koja nije imala drugoga posla, već da poljubce baca, mogla na sve paziti. Nije li čudnovato, kako je Ingridica iznenada zasjala? Oči su joj svjetlile kao nikad prije, a lice joj tako problijedilo, da je upravo sjalo. I sav je taj sjaj strujao onamo k onomu, koji je stajao na prozoru.

A onaj nije mnoge razmišljavao, već stao na prozor i skočio dolje. Došao k sljepcu i umolio ga za gusle. A Ingridica zgrabi naglo gusle iz ruku slijepćevih i pruži ih strancu. „No onda neka to bude valčik“, rekne ona.

Stranac je počeo svirati, a Ingridica se smješila i izgledala je pri tom tako nadnaravno, da je gospodja Blomgren mislila, da bi se djevojka mogla pretvoriti u sunčanu zraku i odletiti.

Kad je gospodja Blomgren čula stranca svirati prepoznala ga je. „Da tako“, rekne u sebi, „da tako! To je on. A zato je ona htjela, da vidi starce predstavljati.“

* * *

Gunnar je Hede, koji je bjesneći u svojoj sobi bio tako ljut, da bi mogao bio sve polupati, čuo iznenada pred svojim prozom slijepca gdje svira. I to ga je dovelo na jedan dogodjaj u njegovom prošlom životu.

Napinjao se, da se sjeti, gdje su njegove gusle, kada mu padne na um, da ih je odnio Alin, nije mu preostalo dakle ništa drugo, već da posudi gusle od slijepca i da se s njima umiri. Bio je tako nemilice uzrujan.

Čim je violinu dobio u ruke, počeo je svirati. Nije mislio na to da ne zna svirati i nije imao ni pojma o tome, da godine i godine nije svirao ništa, osim nekoliko neznatnih melodija.

U njemu prevlada podpuno predodžba, da je u Upsali pred svojom, divljom lozom, zaraštenom kućom. Sada se okrene umjetnicima, ne će li početi plesati kao onda.

Hede je nastojao, da svira vatrenije, kako bi ih na to prisilio, no prsti mu bijahu ukočeni, a gudalo ga nije htjelo pravo da sluša. Silio se tako, da mu je čelo oblio znoj. Konačno se ipak pojave pravi glasovi, oni, po kojima su prviput plesali. Svirao je tako zanosno, da bi se srca od milja mogla raztapati.

No stari igrači nijesu plesali. Dugo je već tome, što su se oni u Upsuli sastali s Hedeom. Zaboravili su, kako su bili onda oduševljeni, a nijesu ni naslućivali, što je on sada želio.

Hede se obrati k Ingridici, kao da traži razjašnjenje, zašto ti umjetnici ne plešu. Ali kada joj je pogledao u oči, koje su tako nadnaravno sjale, začudi se tako, da je prestao svirati.

Časak je stajao nepomično, na to se obazreo oko sebe. Na njega bijahu uprti svi nemirni i začudjeni pogledi.

Kada ljudi čovjeka tako fiksiraju, nemoguće mu je dalje svirati. I on se udaljio. Opazio je nešto dalje čitavu rpu rascvalih jabuka i on zakrene tamo.

Medjutim mu bude jasno, da se sve to ne slaže s njegovom predodžbom, koja ga je osvojila, da bi ga Alin bio zaključao i da bi bio u Upsali. Bašća je bila veća, a kuća nije bila obraštena divljom lozom. Ne to nije mogla Upsala biti.

No dalje se za to nije brinuo. Bilo mu je, kao da nije svirao već stoljeća i da je konačno došao do gusala. Sada se htio nasvirati.

Pritisne gusle k obrazu i počne svirati. Ali ga spriječi ukočenost prstiju. Mogao je izvesti samo najjednostavnije glasove.

„Tu mi ne preostaje zaista ništa drugo, već da počnem od početka,“ rekne on.

Smješeći se počne svirati jedan lahki menuett, prvo, što je u svom životu učio. Njegov je otac to svirao, a on ga je slijedio po sluhu. Iznenada opazi pred sobom cijeli dogodjaj. I on začuje riječi: „Mali je princ htio, da pleše, no prelomio si je nogu.“

Iza toga pokuša više lakših plesova. Ove je svirao kao učenik, kada je bio pozvan u jedan djevojački zavod,

da učenicama gudi prigodom plesnih vježbi. Jasno je vidio kako male djevojčice skaču i u kolu se okreću, te čuo, kako učiteljica takt udara.

Sada je postao smjeliji. Gudio je prvi glas nekoga Mozartovoga koncerta za gusle. Kada se to uvježbao bio je gimnazijalac u Falunu. Bilo je to ovako: više se je starije gospode uvježbalo jedan kvartet za neki koncerat. U to se razbolio prvi guslač, pa zato povjere to njemu, premda je bio još mlad. Time se vrlo ponosio.

Svirajući te dječje komade, mislio je u glavnom na to, da mu se povrati gibkost prstiju. Naskoro opazi, da se s njim dešava nešto čudnoga.

Jasno je osjećao, da mu u mozgu vlada neka osebujna tama, koja mu je sakrivala prošlost. Čim je htio, da se sjeti koje stvari, bilo mu je kao, kad se koga uvede u tamnu sobu. Svirajući nestajalo bi mu jednoga dijela te tmine. I ne misleći na to nestalo je mraka tako, da se mogao sjetiti svoga djetinstva i djakovanja.

Zaključi s toga, dà se prepusti guslama, ne bi li možda protjerao svu tamu.

To se i zbilo. Svakim bi se komadom, kojega je odsvirao, potiskivala tama natrag. Violina ga je vodila naprijed od godine do godine, budila u njemu uspomenu na djački život, radost i uživanje.

Mrak je stajao tik pred njim, no kad bi mu pošao u susret oboružan s guslama, povlačio bi se ovaj sve dalje i dalje natrag. Od časa bi do časa pogledao natrag, kao da ispituje, ne će li se možda za njim opet mrak zaklopiti. No za njim je ostajao svjetli dan.

Sada mu zasvira gudalo duete za gusle i glasovir. Svirao je od svakoga samo nekoliko taktova. I opet je nestalo velikoga komada mraka. Sjetio se svoje zaručnice i zaručnoga doba.

Ovdje bi se bio rado zaustavio, no bilo je još uvijek mnogo tame, koju je imao da protjera. Zato je imao vremena, da se tim zabavlja.

Dodje i na malu crkvenu pjesmicu. Slušao ju je jednom kada je bio turoban. Sjećao se jasno male ladanjske crkvice, u kojoj je onda sjedio. No zašto je bio onda žalostan?

Zato, jer je onda putovao zemljom kao siromašni seljak s robom na ledjima. Bila je to gorka uspomena.

Kao vjetar poleti njegovo gudalo preko gusala i opet uzmakne veliki komad mraka. Sada je vidio veliku šumu snijegom zatrpane životinje i osebujne forme, koje je stvarala vijavica snijega. Sjećao se puta k svojoj zaručnici, sjećao se, kako je ona razriješila zaruke. Sve je to stajalo pred njegovom dušom jasno kao dan.

Kod tih uspomena nije osjećao ni boli ni radosti. Važnije su za njega bile same uspomene. To mu je donašalo neizrecivo zadovoljstvo.

Ali sada stane gudalo i izgledalo je, kao da ne će dalje svirati. Pa ipak je bilo nešto sasma drugoga, čega se htio i morao sjetiti. Ovdje je stajala tama kao neprozirni zid pred njim.

Silio je gudalo, da dalje svira. Gudalo zasvira dvije male neznatne melodije, naoskudnije, što ih je ikada čuo u životu.

Kako je moglo njegovo gudalo samo takovoga što naučiti?

Pred tim napjevina ne uzmakne tama ni za korak natrag. Oni ga nijesu ništa više učili. Ne — iz njih mu izraste neki neopisivi strah, kakvoga do sada nije poznavao. Neki ludjački užas, neshvatljiva prepast duše i klonuloga duha.

On prestane guslati. To nije više mogao da podnese. Što bijaše u tim melodijama. Što je to?

Pred njima nije htjela tama više uzmicati, ne — izgledalo je dapače, kao da ga hoće ponovno zastrti i okružiti, čim nije išao proti njoj i guslama je opet potiskivao.

Do sada je svirao poluzatvorenim očima, no sada se osvjesti i zagleda u široki svijet. Pogled mu je pao na Ingridicu, koja je cijelo to vrijeme kraj njega stajala i nepomično ga gledala.

Bez nade u odgovor upita ju samo da može tamu još časak zadržati: „Kada sam to zadnji put svirao?“

Ingridica zadrhće. Njezin je odgovor bio gotov. Pa

što iz toga nastalo, on mora da čuje istinu. Ona će mu je i reći, pa ma što se dogodilo.

Bojala se doduše, no kraj svega toga bila je hrabra i nepokolebivo odlučna. Sada joj ne će više uteći, sada će ga čvrsto držati.

Kraj sve svoje hrabrosti, nije se ipak usudila kazati bez ikakovog okolišanja, da su to pjesmice, koje je on guslao, dok je bio duševno bolestan. Ona obidje njegovo pitanje.

„Svirao si ih prošle zime kod kuće u Munkhyttanu."

Hede se zabezekne. Kuda god je pogledao, vidio je tajinstvenost! Zašto mu ta djevojka govori ti? Ona ne spada k puku, ima otmjene kretnje, nosi kosu gore začešljanu i spletenu u male uvojke. Odijelo joj bijaše doduše od domaćega platna, no imala je preko sebe prebačeni fini čipkasti rubac. Šešir je bijel, ruke malene. Seljačkoj djevojci ne bi moglo pripadati to nježno lice sa velikim sanjarskim očima. Hedeovo sjećanje mu o njoj ništa ne razjasni.

„Kako se zoveš? Upitao je on. Tko si ti?"

„Ja sam Ingridica, koju si ti vidio pred mnogo godina u Upsali i utješio ju, što ne zna plesati na užetu."

To je zasijecalo natrag u prošlost, koja je bila već rasvijetljena. Sada se on sjeti.

„Kako si ti postala velika i lijepa, Ingridice „reče on". „Pa kako si otmjena! A kako samo lijep broš imadeš!"

Sjeo je i već duže promatrao njezin broš. Mislio je, da ga je prepoznao, tako je bio sličan jednome iz emailla i perla, koji je pripadao njegovoj majci.

Djevojka odmah odgovori: „Taj sam broš dobila od tvoje majke. Ti si ga već prije vidio."

Sada odloži Gunnar Hede gusle, dodje Ingridici i upita je uzbudjenim glasom: „Od kuda dolaziš ti do toga, da nosiš njezine broševe? Zašto ja ne znam, da ti poznaješ moju majku?"

Ingridica se preplaši i problijedi kao krpa. Jer sada je dobro znala, kako će glasiti slijedeće pitanje.

„Ingridice, ja ne znam ništa. Ne znam, zašto sam ovdje? Ne znam, zašto si ti ovdje? Zašto ja to ne znam?"

„Ah, ne pitaj me!"

I ona stupi za korak natrag i digne ruke u vis kao na obranu.

„Zar ne ćeš reći?"

„Ne pitaj, ne pitaj!"

On ju zgrabi sa ruke, kao gvoždjem, da istisne iz nje istinu.

„Ta reci mi, ja sam pri potpunoj svijesti. Zašto imade toliko stvari, koje ja ne znam?"

Ona opazi u njegovim očima nešto prijetećega, nešto divljega. Sada je on već znao, šta mu je ona imala da kaže. Ona je osjećala, da joj je nemoguće, reći čovjeku, da je bio lud. I vidjela je, da je mnogo teže, no što je mislila! Bilo joj je nemoguće, svakako nemoguće!

„Odgovori!" Vikne on. Ali ona razabere iz njegovog glasa, da on to ne će da čuje. Mogao bi je ubiti, kad bi mu to rekla.

Na to skupi ona svu svoju ljubav, pogleda Gunnaru Hedeu ravno u oči i reče: „Ti nisi bio sasma pametan."

„Zar možda dugo?"

„Ne znam pravo. Tri, četri godine ne . . ."

„Posve lud?"

„Ne, ne! Ti si kupovao i prodavao i išao si po godišnjim sajmovima."

„Pa kako sam bio lud?"

„Ti si se bojao."

„Koga sam se bojao?"

„Životinja . . ."

„Možda koza?"

„Da, najviše koza."

Za cijelo to vrijemo držao joj je Hede čvrsto ruke. Sada joj odbaci ruke od sebe, upravo je odgura. Bijesan se okrene od nje, kao da mu je podmuklo dobacila kakvu zlobnu objedu.

No to čuvstvo uzmakne pred drugim, koje ga je još više uznemiravalo. Opazi pred sobom, jasno sliku dugačkoga Dalekarlijanca, koji se savinuo pod teretom ogromne vreće. Baš je htio da udje u seosku kuću, kada mu dodje u susret mali psić. On se stane klanjati tako dugo, dok nije izašao iz kolibe čovjek i smješeći se odmamio psa.

Vidjevši to spopane ga opet grozni strah.

S tim strahom nestade slike, a za tim začuje glasove. Oko njega viču i zovu. Poruge padaju, a svijet se smije. Oštri djetinji glasovi viču najgroznije, najstrašnije. Jedna je riječ, jedno ime, koje se neprestano ponavlja, koje mu u ušima bruji, koje viču, tule: „Jarac, jarac!“

A znači njega, Gunnara Hedea! Tako je on živio! Osjeti kod potpune svijesti onaj strah, što ga imao kao ludjak. Ali sada nije to bio strah od nečesa vanjskoga, sada je to bio strah pred samim sobom.

„To sam ja! To sam ja! Jecao je on sklapajući i pružajući preda se ruke. Tada padne na neku malu klupu, spusti glavu i stane gorko plakati.

„To sam ja bio, jadikovaše on opet iz nova. „To sam ja bio!“

Odkuda da crpi srčanost, da to podnese? Smiješni, ismijani ludjak.

„Pusti me, da opet poludim!“ Vikne on i udari pesnicom po klupi. „To nemože čovjek podnijeti!“

Časak je šutio. Mrak se opet dovukao kao pozvani napastnik i vukao se lagano kao magla pred njim. Lahki mu smiješak prešao preko usana. Osjećao je, da mu izgled postaje turobniji i da mu oči opet dobivaju izraz ludjaka.

Ali bolje je tako. Ono drugo je nepodnosivo! Ne, bolje je opet poluditi, samo da toga ne znam. Što bi još sada u svijetu, prezren od sviju ljudi?

Tama ga obuhvati sa svojom lahkom drhćućom koprenom.

Ingridica je drhtala kraj njega i čula i vidila njegov ludi strah, te je mislila, da je sve izgubljeno. Vidjela je jasno, kako će ga ludilo opet obuzeti.

Od straha i užasa izgubi svu svoju srčanost. Ali prije no što opet postane tako neubrojiv i plašljiv, da mu se ne će moći približiti nijedan čovjek, htjela je, da se oprosti s njime i sa svojom srećom.

Hede osjeti, kako je Ingridica k njemu došla, spustila se kraj njega na koljena, ovila mu ruke oko vrata, pritisla svoje lice uz njegovo i poljubila ga.

Ona se nije stidjela doći k njemu, ludjaku, nije se stidjela da ga poljubi!

On osjeti slabo psikanje u mraku. Viorеći su uzdušni okrajci uzmicali i dobivali oblik zmijskih glava, koje su se okrenule prema njemu i psikale s ljutine, što ga ne mogu ugristi.

„Neka te to toliko ne boli,“ umoli ga Ingridica, Neka te to toliko ne boli. Nitko ne misli na ono što je prošlo, samo kada si opet zdrav.“

„Ja hoću da opet poludim,“ vikne on. „Ne mogu da to podnesem. Ne mogu da živim s pomišlju na ono, kako mi je bilo.“

„Pa ipak to možeš,“ odvrati Ingridica.

„Toga ne će nitko zaboraviti,“ tužio se on. „Bio sam preogavan. Nitko me ne može ljubiti.“

„Ja te ljubim,“ rekne ona.

On je pogleda kao da dvoji. „Ljubiš me, da ponovno ne bi poludio. Ti imaš smilovanja sa mnom.“

„Ja ću te rado još jednom poljubiti,“ uvjerovala ga ona.

„Da, ti govoriš tako, jer ja to volim čuti.“

„Bi li htio čuti, da te tko ljubi?“

„Da li bi htio? Bože, da li bi htio? O dijete,“ reče on i otrgne se od nje. „Kako bi mogao podnijeti to, da znadem, kako će svaki čovjek, koji me vidi, misliti: Taj je bio lud. Taj se naklanjao mačkama i psima.“

Na novo se privine uz nju. Baci se opet o tle i stane plakati stisnuvši lice u dlanove.

„Bolje je da ponovno poludim! Ja čujem, kako me zovu i vidim samoga sebe. A to je strah, strah, strah . . .“

Sada ostavi Ingridicu strpljivost.

„Pa da, to je i pravo, poludi samo ponovno“, vikne ona, „poludi ponovno! To je vrlo muževno, htjeti ponovno poluditi da samo izbjegneš neznatnome strahu“.

Stiskala je usne boreći se, da je suze ne poliju, a pošto riječi nijesu dosta brzo izlazile, uhvati ga za ruke i strese ga.

Bila je ogorčena, bila je izvan sebe od ljutine, što joj on hoće ponovno da utekne, što se ne će da bori.

„Je li se ti brineš za mene? Je li se ti brineš za svoju majku? Poludi, onda ćeš imati mira!“

„Radi straha, veliš ti? A misliš li, da to možda nije strah, kada se ona, koja te je čekala cijeli svoj život, mora bojati, da se ne ćeš nikada više povratiti? Ako imadeš srca još za koga osim za sebe samoga, onda bi mogao izdržati boj sa svojim napastnikom i ozdravitī. U prikazama i sanjama znadeš lijepo moliti pomoći, a u istinu pako ne ćeš pomoći. Utvaraš si, da je tvoja bol najteža na svijetu. Pa ipak ima mnogih, koji nose mnogo težu od tebe“.

Konačno podigne Hede oči, pa je pogleda u lice. U taj čas nije baš bila lijepa. Suze su joj tekle preko obraza, usta su joj drhtala, da je silom morala protiskivati riječi kroz jecanje.

Ali je njemu izgledala lijepa, kada ju je vidio ovako rasrdjenu pred sobom. Njim prostruji neki izvanredni mir i ponizna zahvalnost, jer mu se baš u velikoj njegovoj boli približavalo nešto sjanoga, veličanstvenoga. A to je bila velika i prava ljubav.

Dok je jadikovao i naricao o svojoj nevolji, bila je već ljubav pred njegovim vratima i kucala na njih.

Nije bilo govora o tome, da će moratī samo trpjeti, ako se povrati u život, ni govora o tome, da će ga ljudi ismjehivati.

Pred njim je stajala djevojka, koja ga u istinu ljubi i za njim čezne. Riječi su joj zvučile tvrdo, no on je vidio, da joj iz svake izvire ljubav. Bilo mu je tako, kao da mu nudu krune i kraljevstva.

Sada mu je ispričala, kako joj je život spasio, dok je još lud bio. Istrgao ju je iz ralja smrti, odveo i zaštitio. No time se nije zadovoljavala. Htjela je njega, baš njega samoga imati.

Kada ga je poljubila osjetio je dobro, kako osvježujući lijek stavlja ona na njegovu dušu. Ali kako se je mogao usuditi da vjeruje, da je to ljubav! Dvojbu je pobijedila tek ljutina i suze. Da, on je ljubljen, on, čovjek strašan, vrijedan sažaljenja, on bijedna neman.

Pred tom velikom i dubokom srećom, što se je probudila u Hedeu uzmakne sada iz njegove nutrinje i zadnji

mrak. Povuče se natrag kao teški bučni zastor. Hede progleda jasno i točno vrijeme straha, što ga je prepatio. U sredini toga bijaše Ingridica. On ju je dizao iz groba, on joj svirao pred šumskom kolibicom, a ona je radila za njega, da ga izliječi.

I sa uspomenom na nju probudi se opet ono čuvstvo, što mu ga je onda ulila bila. Ljubav prostruji cijelo njegovo biće, ona ista žarka strast, koja je njime ovladala, kada su mu je oteli pred crkvom u Raglundi.

Tako mu je u velikom carstvu straha i u velikoj pustinji, procvao ipak jedan cvijet, koji ga je tješio svojom ljepotom i mirisom. On je upoznao stalnost te ljubavi. I ta se je biljka iz pustinje dala presaditi u vrtić života, gdje je na novo potjerala korijenje i mladice, gdje je rasla i bujala. I ta mu spoznaja podala dokaz o njegovome spasu. Mrak je našao svoga pobjeditelja.

Ingridica je bila umorna, kao iza kakvog teškog posla, no mirna i zadovoljna znajući, da je postigla svoj cilj. Vidjela je, da joj je pobjeda sigurna.

Konačno prekine Hede šutnju.

„Hvalim ti, što si izdržala“, rekne on.

„Hvala“, odvrati ona.

Dalje nijesu govorili.

Hede je osjećao, kako nije u stanju, da joj iskaže riječima, kako je silno ljubi, već je s činom pokazao svaki dan, svaki sat, kroz cijeli svoj život.

Držeći se svoga obećanja još kod osnutka biblioteke, javlja uprava ovime, da će kao 12. broj

‚Moderne Biblioteke'

izaći originalno djelo i to četiri aktovke:

Proljeće, Ljeto, Jesen i Zima

od poznatog autora **Milana Ogrizovića.** Djela su prikazivana u našem kazalištu, gdje su polučila lijep uspjeh, pa je nade, da će ovu knjigu naši cijenjeni čitatelji s veseljem pozdraviti.

Blatkovic
od IV. škole
u Gospiću dana 1 oktobra 18[illegible]

25. XI. 1928

4.200
2
112 000